

jaargang 36 - prijs € 5,40 - juni 2005

4

De nieuwe leerling

Maatschappij & Politiek

vakblad voor maatschappijleer



I N H O U D

5 Presteren voor de ratrace

In gesprek met Sarah Blom, een decennium later

8 Niet alleen jong

Onderwijs moet zorgen voor democratisch-pedagogisch offensief

13 Het individu is zoek

Geeft Maatschappijleer vmbo'ers een volledig beeld van zichzelf?

15 De mbo-leerling van nu

Jongeren door het oog van ervaringsdeskundigen

18 Lesgeven, maar niet langer dan vijf minuten

De (on)mogelijkheden van hyperactieve roc'ers

20 Strijd op leven en dood

Politieke stervensbegeleiding in de Verenigde Staten

23 Roep om relativerend vermogen

De (meer)waarde van antropologie voor Maatschappijleer

R U B R I E K E N

3 Geknipt & geschoren

26 Grom

27 Recensie

29 Rookie

30 NVLM

31 Signalementen

(Foto: Bert Spiertz)



Redactioneel

De generatiekloof is gedicht, beweert het Sociaal Cultureel Planbureau. Dat is dan maar goed ook, want terwijl die kloof versmalde, groeide ten gevolge van de veroudering van de leerkrachten de leeftijds-kloof tussen leerlingen en leerkrachten.

Een gedichte generatiekloof betekent dat jongeren niet langer de waarden en normen van de oudere generaties afwijzen, maar deze juist delen en niet langer idealen formuleren en aanhangen waarvan de verwerkelijking radicale maatschappelijke veranderingen eist. Weliswaar komt dat er natuurlijk zelden van, maar toch: wat saai. Hoe zijn ze dat geworden?

Of ook dat zijn bedoeling was, weet ik eigenlijk niet, maar Micha de Winter werpt licht op deze kwestie. De opvoeding van nu staat sterk, zo niet uitsluitend, in het teken van het individuele belang van degene die haar ondergaat. Het onderwijs van nu staat, althans in termen van expliciete leerdoelen, sterk, zo niet uitsluitend, in het teken van het individuele belang van degene die dat moet ondergaan. Algemeen belang en maatschappelijke doelen? Nee, die worden niet geformuleerd. Dan is er ook niet veel om je tegen af te zetten; weg generatiekloof. Maar toch... mij bekruipt steeds vaker het gevoel dat hier sprake is van hypocrisie en manipulatie. Jouw persoonlijke ontplooiing, jouw zelfreflectie en jouw leervragen staan centraal, hoort de individuele leerling permanent. In feite draait al die zelfreflectie echter uit op dwingende, conformerende opdrachten voor geritualiseerde taken.

Het is geen toeval dat Coen Gelinck in vmbo-methoden zo'n nadruk op het groeps-karakter van de identiteit van jongeren aantreft. Pietje is nooit Pietje, maar altijd de Pietje van de Pietjes van 3c, of de Pietje van de retro- of de hiphop-Pietjes. Voor werkelijke uniciteit hebben we geen tijd, bieden we geen plaats en hebben we misschien ook geen belangstelling.

Hans van der Heijde



CDA wil speciale vmbo-leraar



Voor het vmbo moet een speciale leraren-opleiding komen. Dat is nodig omdat een vmbo-leraar, meer dan andere leraren, te maken heeft met leerlingen die praktisch onderwijs krijgen. Dit is een van de tien punten uit het actieplan voor het beroeps-onderwijs dat de Tweede-Kamerfractie van het CDA begin april presenteerde. Voor de vmbo-leraar zou een aanvullende specialisatie binnen de bestaande leraren-opleidingen moeten komen. De PvdA pleitte al eerder voor een vmbo-leraar, zodat voor dit voorstel een meerderheid in de Tweede Kamer bestaat. Leerlingen die praktijkonderwijs of een leertraject hebben gevolgd en daarna met school stoppen, krijgen in het actieplan van het CDA een document uitgereikt dat als bewijs van scholing tot vakmanschap moet dienen. Deze groep krijgt nu geen diploma en geldt als voortijdig schoolverlater. Het bedrijfsleven zou dit 'diploma voor vakmanschap' moeten erkennen, meent de CDA-fractie.

(Bron: ANP, 6 april 2005)[CM/HvdH]



Meer jongeren lid van politieke partij

De meeste politieke partijen verliezen leden, maar dat ligt niet aan de jongeren. De jongerenorganisaties van de partijen hebben in 2004 namelijk aanzienlijke ledenwinsten geboekt. In totaal liep hun ledental op van ruim 12.000 naar ruim 15.000, een stijging van 20 procent. Ook in 2003 was al sprake van een groeiend ledental van jongerenorganisaties van politieke partijen. Perpectief, de jongerenorganisatie van de ChristenUnie, was in 2004 de grootste stijger, met een ledenwinst van meer dan 40 procent, maar ook bij de jongerenorganisaties van CDA, PvdA en VVD deed zich een stijging van het ledental voor. (Bron: ANP, 13 april 2005)[HvdH]



Friese vmbo'ers schrijven op wat hen beweegt

'Ik ben van plan om de meeste diploma's die er zijn te halen. Want ik snap wel hoe meer diploma's, hoe meer geld je verdient. En tegenwoordig kom je zonder diploma's nergens meer.'

Ziehier de schoolmoraal van een modale vmbo-leerling uit Heerenveen, Franciscus Koets. Hij deed mee aan een schrijfwedstrijd onder honderden vmbo-leerlingen in Heerenveen en Joure. Conclusie van de jury: zo erg is het niet gesteld op het vmbo.

Veel jonge schrijvers zijn leerling van de Heerenveense School voor Beroeps-onderwijs, richting Voertuigen en Techniek. De jury roemde hun enthousiasme, zoals dat van Koos Hofman: 'Waar een junkie kickt van zijn stickie, kick ik om zo'n grote combinatie te besturen (...).'

Jacob Veenstra had een andere keuzemotivatie: 'Ik vond en vind elektra nog steeds wel leuk en luchtdruk is ook wel leuk, maar het leukst vind ik toch het sleutelen. Maar de belangrijkste reden is toch dat meneer Van der Laan taart beloofde.' Timon Brouwer schreef over dyslexie: 'De lessen zijn soms niet te volgen en soms heb ik veel huiswerk en dan snap ik het niet meer en word ik een beetje boos op mezelf. Maar dan helpen mijn vrienden en dan heb ik het op school al af.' Timon kreeg een aanmoedigingsprijs van de Heerenveense Courant, die de wedstrijd had georganiseerd.



(Bron: Saskia van Westhreenen, in: Leeuwarder Courant, 14 april 2005) [HvdH]



'School niet verplicht tot bijdrage integratie'

Burgerschapsvorming moet een onderdeel van schoolexamens worden. Dat willen PvdA en LPF in een wet vastleggen. Het Tweede-Kamerlid Jeroen Dijsselbloem (PvdA) heeft dat tijdens de behandeling van een PvdA/LPF-plan gezegd.

Volgens Dijsselbloem moeten leerlingen aan het einde van hun schoolloopbaan op burgerschap worden getoetst.

Burgerschapsvorming is onderdeel van het initiatief dat Dijsselbloem met zijn collegae Mariëtte Hamer (PvdA) en Margot Kraneveldt (LPF) heeft uitgewerkt. Dat plan omvat verder de verplichte ontmoeting van Nederlandse en buitenlandse kinderen op school.

Volgens Hamer is die ontmoeting essentieel om de integratie te bevorderen. De inhoud van die activiteiten willen de initiatiefnemers niet in de wet onderbrengen.

Verder willen de genoemde volksvertegenwoordigers dat scholen in een schoolgids het taalbeleid vastleggen. Dat betekent dat ze moeten verklaren wat ze doen om kinderen goed Nederlands te laten lezen en schrijven.

Hamer stelde dat het plan beter is dan het voorstel van minister van Onderwijs Maria van der Hoeven. 'Er is geen sprake van kinnesinne', aldus Hamer, die in haar plan het accent legt op alle kinderen, terwijl de minister het vooral heeft over de integratie van allochtone scholieren in de Nederlandse maatschappij.

Van der Hoeven adviseerde de Kamer het PvdA/LPF-plan af te wijzen. De minister ziet de verplichte ontmoetingen als een aantasting van de vrijheid van scholen om de lessen naar eigen zin in te richten. Een meerderheid van de Tweede Kamer had al laten weten er weinig in te zien scholen te verplichten een bijdrage aan integratie

te leveren. Alleen de PvdA gaf volledige steun aan het plan.

(Bron: De Telegraaf, 26 april 2005/SLO)[CM]

Vage eindexamen

Naarmate opleidingen onderling meer verschillen, wordt minder duidelijk wat de afronding of het eindexamen nog waard is. De grote verschillen ontstaan al bij de basisschool. Er zijn witte en zwarte scholen, achtergebleven dorpsscholen en scholen met hoofdzakelijk kinderen uit hoogopgeleide milieus. In inspectierapporten valt te lezen hoezeer de resultaten uiteenlopen.

Ook de waarde van eindexamenresultaten in het middelbaar onderwijs verschilt, omdat de helft decentraal door de scholen zelf wordt afgenomen. Bij de ene school valt dat eigen onderdeel altijd hoger uit dan de centrale examens en bij de ander lager. Er zijn zelfs onderwijskundigen en leraren die bepleiten om de centrale examens maar af te schaffen.

De overheid bevordert de onderlinge verschillen door opleidingen bij de invulling van hun programma steeds vrijer te laten. De ene middelbare school richt zich op kennisoverdracht, de ander zoekt het in begeleiding van zelfstudie door de leerling (Studiehuis). Deze gerichtheid op vaardigheden en zelfstudie zet zich in hogere beroepsopleidingen voort. Zo blijkt de onder-



wijzersopleiding (pabo) van de Hogeschool INHOLLAND in een paar jaar een Studiehuis te hebben ingevoerd. De nadruk ligt meer op moeilijk te meten competenties dan op kennis. Een probleem daarbij is dat bij de instromende leerlingen basiskennis van taal en rekenen steeds meer ontbreekt. De uiteenlopende resultaten bij onderwijsopleidingen zullen zich weer voortzetten in de basisscholen zelf: basisscholen met onderwijzers die kunnen rekenen en schrijven en scholen met onderwijzers die dat minder beheersen, maar wel allerlei door onderwijskundigen gedefinieerde sociale en didactische competenties en vaardigheden bezitten.

(Bron: NRC Handelsblad, 26 april 2005/SLO)[CM]

Docentendag 2006 in Eindhoven



Maatschappijleer vindt plaats op 3 februari. Zoals elk jaar wordt de docentendag georganiseerd door het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) en de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM). De afgelopen jaren was de docentendag in Zwolle. Op verzoek van docenten uit het zuiden des lands verhuist de docentendag nu naar Eindhoven.

[CG]

Geen aparte wachtlijsten

Het selecteren van leerlingen op basis van hun afkomst mag niet. Dat schrijft de Onderwijsraad aan minister van Onderwijs Maria van der Hoeven. Scholen die nu een witte en zwarte wachtlijst hebben om een gemengd leerlingenbestand te krijgen,

moeten daar onmiddellijk mee stoppen.

'Elke rechter doet dat afkeuren.'

Scholen kunnen beter gaan selecteren op taalachterstand. Samen met gemeenten moeten ze afspraken over de integratie van leerlingen maken, aldus de Onderwijsraad.

De raad roemt initiatieven van witte ouders om hun kinderen op een zwarte school te zetten. De Onderwijsraad wil daarvoor de steun van minister en gemeenten.

(Bron: NOS Teletekst, 18 mei 2005)[MC]

Stages voor de maatschappij

Het project maatschappelijke stages verloopt succesvol. De minister van Onderwijs Maria Van der Hoeven en staatssecretaris Clémence Ross van Volksgezondheid, Welzijn en Sport concluderen dat in een brief aan de Tweede Kamer. Scholieren van vmbo, havo en vwo zetten zich bij deze stages op uiteenlopende manieren in. Het kan gaan om werk in een wijkcentrum, een voetbalvereniging of het geven van een cursus. Dit jaar doen veertig scholen mee aan het project. Aankomend schooljaar kunnen 131 scholen meedoen en het jaar daarop 262 scholen. Vanaf 2007 kunnen alle scholen meedoen. Er is acht miljoen euro beschikbaar. Het project maatschappelijke stages maakt deel uit van het beleid om via het onderwijs aandacht te besteden aan burgerschap.

(Bron: Ministerie van Onderwijs, 18 mei 2005)[MC]

In gesprek met Sarah Blom, een decennium later

Presteren voor de ratrace

GERARD VAN ROSSUM

Tien jaar geleden publiceerde dr. Sarah Blom een dissertatie die de Nederlandse onderwijswereld op zijn grondvesten deed schudden. Haar onderzoek bracht aan het licht dat in Frankrijk 52 procent van de scholieren minimaal een 'vwo'-diploma haalt, tegenover 22 procent in Nederland. In een [interview](#) met de pedagoge en onderwijskundige vraagt *Maatschappij & Politiek* tien jaar later naar de recente ontwikkelingen.

Geschokt probeerden onderwijsdeskundigen de conclusies van de toenmalige promovenda onderuit te halen, maar dat lukte niet. Men legde zich er bij neer, mokkend dat de Fransen die goede resultaten behaalden tegen een prijs die Nederlandse docenten, ouders en leerlingen nooit zouden willen betalen. Het Franse onderwijsstelsel is sterk gecentraliseerd en hiërarchisch en de Fransen kennen een heel andere onderwijsmentaliteit. In Frankrijk roep je geen sociaal doodvonnis over jezelf af als

je ijverig bent en ergens in wilt uitblinken. Bij een vwo-advies aan zijn kind zegt de Nederlandse ouder al gauw: 'Havo is hoog genoeg, je moet het ook nog een beetje leuk hebben'.

Het is nu tien jaar later. Sarah Blom heeft zojuist haar rapport *Zelfstandig leren van allochtone en autochtone leerlingen in het Studiehuis*¹ aan de Tweede Kamer aangeboden.

Nederlander en onderwijs

Intussen is er in het Nederlandse onderwijs veel veranderd. We hebben het Studiehuis en het vmbo gekregen en, het meest zichtbaar, de segregatie heeft doorgezet. Is ook de attitude van de Nederlander tegenover het onderwijs veranderd: meer competitie, meer prestatiegericht?

Sarah Blom: 'Ja, zeker bij de witte bovenlaag. Er is onderzocht welke ouders hun kinderen bij Luzac-achtige instituten inschreven². Dat bleken niet, zoals gedacht, de nieuwe rijken met die dikke jeeps te zijn, maar juist ouders zoals wij, hoogopgeleid en goed geïnformeerd over het potentiële onderwijsaanbod. Zij constateren hoe het publieke onderwijs wordt uitgekleed en hoe de kwaliteit van de leraren terugloopt, terwijl een diploma steeds belangrijker wordt om mee te komen in de *ratrace*. De toegenomen segregatie heeft er ook mee te maken: je wilt niet dat je kind aan de onderkant terecht komt.'

Dat zijn dus andere ouders dan die lederwijs-aanhangers, die nog steeds vinden dat kinderen vooral een leuke schooltijd moeten hebben?

'Nee, ouders zijn daar heel dubbel in: eerst leuk ontplooiën en dan later, als het erom gaat spannen, snel even op het Luzac-college de boel bijspijkeren. Ouders die voor competitie en selectie zijn, eisen tegelijk ook de volle aandacht voor het kind als persoon. Als die aandacht er dan niet is en er vallen lessen uit, dan krijgen ze van beide niets: noch aandacht, noch een diploma. Ouders moeten er steeds meer bovenop zitten en dat kunnen ze natuurlijk alleen als ze de weg weten. Net bij de kapper hoorde ik weer een dergelijk verhaal over een slim, maar dyslectisch jongetje, waarmee op school niks werd gedaan. Als zijn ouders zelf geen privé-ondersteuning hadden geregeld was hij geruisloos weggeleden.'



Foto: Gerarrd van Rossum.

Die trend van *bemoeiende* ouders is ongewild een selectie-instrument geworden. Kinderen van wie de leraren merken dat ze geen steun van thuis krijgen hebben al snel een vmbo-advies te pakken. Kansarme en allochtone leerlingen die het vwo wel hebben bereikt, zitten daar vaak zonder enige inhoudelijke ondersteuning van thuis. Het enige dat ze van huis uit ondervinden is de druk om het waar te maken en geen gezichtsverlies te leiden. Als er dan ook maar iets in de competitie misgaat, dan is het einde verhaal.

Selectie door competitie, is dat geen goede training voor de ratrace?

‘Of kinderen met het competitie-model veel leren betwijfel ik zeer. Het model heeft eigen-

lijk maar twee opties: je haalt het of je haalt het niet. Als een kind een paar keer heeft *verloren*, dan gaat hij dwarsliggen en klieren om te camoufleren dat hij het niet kan. Neem bijvoorbeeld allochtone jongens op witte havo/vwo-scholen. Zij hebben vaak behoorlijke faalangst. Competitief onderwijs helpt ze niet hun achterstand in woordenschat en wiskunde weg te werken, maar wrijft ze er steeds weer met hun neus in. Ze hebben er wel het verstand voor, maar het komt er niet uit. Allochtone jongens voelen zich beter op een zwarte school. Die is meer taakgericht en kent minder een onthullende competitie; er is dus minder kans op gezichtsverlies. Op een dergelijke school zijn ze wel bereid zich in te spannen. Allochtone meisjes spannen zich vooral in. Ze zien dat dit de weg is van hun emancipatie en ze leren heel gemotiveerd en zelfstandig.’

Jullie aanbevelingen lijken net zo tegenstrijdig als jullie bevindingen. Wat u voor de ene groep aanraadt, is voor de andere juist weer niet zo goed. U zoekt eigenlijk naar het stelsel van de kleinste gemene schade.

‘Het is heel spanningsvol. Je kunt niet zonder meer zeggen: ‘Hef die zwarte scholen maar op’, want die blijken voor veel leerlingen een uitkomst. Dat vind ik wel jammer hoor. Ik had liever een pleidooi voor gemengde scholen gehouden. Die komen er overigens niet slecht af hoor, en zijn dus misschien toch wel de minst schadelijke.’

Maar hoe is dat te reguleren? De acht scholen die jullie hebben onderzocht zijn toch door de omstandigheden wit, zwart of gemengd geworden. Daar zat toch geen beleid achter? Het is dus ook niet met behulp van beleid te veranderen.

‘Dat vraag ik me af. Je ziet al in de naamgeving van scholen wel rekruteringsbeleid ze voeren. Scholengemeenschappen die zich vroeger als mavo/havo/vwo-scholen presenteerden, noemen zich nu trots gymnasium/atheneum/havo/vmbo-t-scholen; dat men maar weet wat het belangrijkste is. Daar zit wel degelijk een selectiebedoeling achter en het Haagse beleid legt ze geen strobreed in de weg. Dit beleid is fruikend voor elke poging

het leerlingenbestand een beetje in evenwicht te brengen.

Vergeet overigens niet dat ook witte scholen met grote motivatieproblemen kampen. Je kunt tegenwoordig als leraar beter op een zwarte havo/vwo-school staan dan op een witte: kleinere klassen, gemotiveerde leerlingen, ze hangen bij wijze van spreken aan je lippen en je hebt nog status. Lijkt me leuker dan een klas vol verwende witte vwo'ers.'

Is er in die tien jaar iets veranderd wat betreft de plaats die de school in het leven van jongeren speelt?

'Door de segregatie zijn de scholen homogener geworden. De middelbare school is steeds minder de plaats waar kinderen van verschillende sociale en culturele achtergrond elkaar ontmoeten. In Frankrijk accepteren elite-ouders dat de middelbare school heterogeen is samengesteld, dat de school de plek is om de maatschappij te leren kennen. Hier is de schoolkeuze eerder een manier om je van andere groepen te onderscheiden en je tussen je eigen mensen thuis te voelen. Witte havo/vwo-scholen spelen een hoofdrol in het sociale leven van hun leerlingen. Vmbo-scholen zijn uit hun aard veel instrumenteler ingesteld. Dat zijn nog wel in de eerste plaats instellingen voor onderwijs, geen gezellige ontmoetingsplaatsen voor gelijkgestemden.'

Wat is voor uzelf het meest verrassende dat uit uw onderzoek kwam?

'Ik heb gemeten hoe actief en hoe zelfstandig de leerlingen in het Studiehuis werken. Dat zelfstandige viel tegen, afgezien van de allochtone meisjes. Het verraste me echter dat leerlingen over het algemeen wel degelijk intrinsiek gemotiveerd zijn. Ze willen heus wel, maar vinden vooral de opdrachten die ze krijgen saai.' ■



Illustratie: Jolet Leenhouts

Noten

1. Voor integraal rapport zie internetpagina: www.minocw.nl/brief2k/2004/doc/60925.pdf.
2. Regt, Ali de en Weenink, Don, *Investeren in je kinderen*, Uitgeverij Boom, Amsterdam 2003.

**Onderwijs moet zorgen voor democratisch-
pedagogisch offensief**

Niet alleen jong

MICHA DE WINTER

De jeugd van tegenwoordig is te individualistisch en houdt te weinig rekening met zijn omgeving. Het algemeen belang lijkt van onderschikt belang te zijn. Hoe hierin verandering kan worden gebracht wordt duidelijk in het door Micha de Winter samengestelde essay *Opvoeding, onderwijs en het jeugdbeleid in het algemeen*, waarvan Lieke Meijs voor *Maatschappij & Politiek* een **samenvatting maakte.**

In een themanummer over de nieuwe leerling mag een bijdrage van professor Micha de Winter niet ontbreken. In vele publicaties heeft hij zijn licht doen schijnen op de positie en toekomst van de Nederlandse jeugd. Dit artikel is een gedeelte uit een essay *Opvoeding, onderwijs en jeugdbeleid in het algemeen belang* dat de Winter schreef als eerste antwoord op het verzoek van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) om studie te verrichten naar de sociaal-pedagogische doelstellingen voor opvoeding en onderwijs in een pluriforme democratische samenleving.¹

In zijn essay wordt de stelling verdedigd dat het algemeen belang als doel van de opvoeding, het onderwijs

en het jeugdbeleid te veel uit het oog is verloren, doordat het individuele belang een steeds hogere prioriteit heeft gekregen.

Lieke Meijs stelde uit dat essay, met name de delen daarvan die nader op het onderwijs ingaan, het nu volgende artikel samen.

Zelfontplooiing is niet genoeg

Het algemeen belang wordt als doel van opvoeding, onderwijs en beleid teveel uit het oog verloren, doordat het individuele belang steeds hogere prioriteit heeft gekregen. Dit individuele accent komt tot uiting in moderne pedagogische doelen als het ontwikkelen van een eigen identiteit, zelfstandig kunnen functioneren, gelukkig en sociaal betrokken kunnen worden, talenten ontplooiën, carrière maken, psychische gezondheid enzovoorts. Ofschoon het bereiken van deze doelen niet alleen de persoon en zijn sociale netwerk, maar deels ook de samenleving als geheel ten goede komt, is het ontbreken van een verwijzing naar het *algemeen belang* opvallend en zorgwekkend. Het is namelijk lang niet vanzelfsprekend dat geslaagde individuele ontwikkeling ook altijd tot sociaal verantwoordelijkheidsgevoel en actieve maatschappelijke participatie leidt.

Onder algemeen belang versta ik de instandhouding en ontwikkeling van de democratische samenleving; niet zozeer de formele staatsrechtelijke kant als wel de *democratische manier van leven*. De kern hiervan ligt in de erkenning van wederzijdse belangen van individuen en groepen, in de manier waarop mensen sociale verbanden aan gaan, hun ervaringen op elkaar afstemmen en in gezamenlijke praktijken participeren. Een derge-

Professor Micha de Winter is verbonden aan de opleiding Pedagogiek van de Universiteit Utrecht en bekleedt daarnaast bij deze universiteit de facultaire Langeveld-leerstoel op het gebied van maatschappelijke opvoedingsprocessen.

lijke democratische manier van samenleven veronderstelt bijvoorbeeld dat burgers bereid zijn conflicten via dialoog en onderhandeling op te lossen; desnoods door tussenkomst van de rechter, maar in elk geval zonder geweld.

Behalve conflicthantering gaat het in een democratische manier van leven om gelijkheid en gelijkwaardigheid, sociale verantwoordelijkheid, rechten en plichten, verbod op discriminatie op grond van geloof, afkomst of geaardheid, rechten van minderheden, enzovoorts. Afwezigheid van algemeen belang als oriëntatie voor opvoeding, onderwijs en socialisatie is zorgwekkend. Immers, de rechtsstaat kan alleen functioneren wanneer die door de burgers voldoende wordt ondersteund.

Ongebreideld materialisme en individualisme, aangewakkerd door de verleidingsindustrie, ondergraaft uiteindelijk samenlevingswaarden als wederkerigheid, compassie en burgerschap.

Er zijn allerlei signalen die erop duiden dat de democratische gezindheid haar vanzelfsprekendheid gemakkelijk (verder) zou kunnen verliezen. Toenemend accent op eigenbelang, calculerend burgerschap, migratie vanuit landen met minder democratische regimes en cultuur, gebrek aan identificatie met de Nederlandse samenleving, oprukkend fundamentalisme en politieke desinteresse spelen daarbij allemaal een rol. Juist in een tijd van individualisering, fragmentatie en toenemende diversiteit dient het algemeen belang een centrale plaats in het onderwijs te (her-)verkrijgen.

Belang van de samenleving

'Zelfstandig zijn' en 'prettig in de



Professor Micha de Winter (Foto: RMO)

omgang' zijn opvoedingsidealen die bij Nederlandse ouders het hoogst scoren. Wij willen kinderen een zo gelukkig en ongestoord mogelijke jeugd bezorgen, waarbij ieders talent zo goed mogelijk tot zijn recht moet komen. In het denken over jeugd en opvoeding staat vrijwel steeds het individuele kind centraal. Dat is zo vanzelfsprekend geworden dat het eigenlijk helemaal niet meer opvalt. Uit de geschiedenis van opvoeding en onderwijs blijkt echter dat die *child-centeredness* nog maar een vrij recent verschijnsel is. Heel lang, ook na Locke en Rousseau, heeft Plato's ideaal nageklonken dat het kind moest worden klaargestoomd om zijn rang binnen de *polis* in te nemen, zoals in veel christelijke en marxistisch geïnspireerde pedagogieken werd bepleit en gepraktiseerd. Op ruime schaal heeft de losmaking - volgens velen de bevrijding - van het kind uit de knel-

lende, door volwassenen opgelegde-socialisatiekaders pas in de tweede helft van de twintigste eeuw gestalte gekregen. Het kind werd zijn eigen project, daarbij natuurlijk stevig door ouders, onderwijs en eventueel hulpverlening geassisteerd. 'Eruit halen wat erin zit' en 'individuele ontplooiing' werden de belangrijkste motto's. Met recht kan de emancipatie van het kind als een enorme historische en sociale verworvenheid worden beschouwd. Daarmee is het zoeken naar een referentiekader voor opvoeding en socialisatie in termen van levensbeschouwing of maatschappijvisie naar de achtergrond verdwenen. De meeste pedagogen en psycholo-

aanzienlijk minder expliciete aandacht. Dat is niet verwonderlijk, want individuele belangen zijn gemakkelijker concreet te maken dan de belangen van de samenleving. Toch zou het onderwijsbeleid concreter moeten en kunnen zijn als het gaat over hoe democratie in de school te propageren, hoe onderlinge solidariteit te vergroten, interetnische contacten te bevorderen of democratische strategieën voor probleemoplossing te socialiseren?

Opvoeding en socialisatie hebben dus ook een samenlevingsbelang. Geen maatschappij ter wereld kan goed functioneren als zij louter zou bestaan uit burgers die zich kenmer-

niet vanzelf maar moet actief worden gevormd. Het voortbestaan van een vreedzame, rechtvaardige samenleving is voor een belangrijk deel afhankelijk van de manier waarop nieuwe generaties worden grootgebracht. In tegenstelling tot de dictatuur kunnen in een dergelijke samenleving de grondprincipes immers niet per decreet worden afgedwongen; dat kan echter alleen via overtuigen. Als de coördinatie van individuele en sociale belangen het hart van de democratische opvoeding vormt, dan moet het handelen van kinderen ook in dit licht worden gezien. Dat betekent bijvoorbeeld dat een gezonde ontwikkeling niet slechts als de afwezigheid van psychosociale problemen hoeft te worden gedefinieerd, maar ook zou moeten blijken uit een toenemende bereidheid en capaciteit om samen met anderen gemeenschappelijke problemen op te lossen.

Doorgeven van democratie

Een doelstelling als het doorgeven en vernieuwen van de democratie lijkt binnen de wereld van onderwijs, onderwijsbeleid en betrokken wetenschappen weinig prioriteit te hebben. Voor zover het een rol speelt wordt het meestal onder de noemer *burgerschapsvorming* gerangschikt, in de internationale literatuur meestal aangeduid als *civic education*. Maar het begrip burgerschapsvorming blijkt een tombola, waarin voor elk wat wils is te vinden. Graag laten we het aan de autonomie van de scholen over op welke wijze een keuze uit de veelheid van invullingen van burgerschapsvorming wordt gemaakt. In de praktische handreiking van de landelijke pedagogische centra (LPC)² worden de volgende interessante zaken aangereikt: competentie-



Foto: Roeland Koning

gen branden hun vingers liever niet aan de richting die opvoeding en onderwijs zouden moeten nemen. In bijna elke beleidsnota die met socialisatie van doen heeft, staat dat het enerzijds gaat om de kansen en de belangen van individuen en anderzijds om de belangen van de samenleving. Maar het laatste aspect krijgt

ken door probleemloosheid en de correcte voltooiing van hun persoonlijke ontwikkeling. De burgers moeten bereid zijn consensus te vinden over omgangsvormen in het persoonlijke, sociale en maatschappelijke leven, over rechtvaardigheid, solidariteit en handhaving van normen. Al dat sociale engagement ontstaat

**Angst voor Artikel 23 maakt
van burgerschapsvorming
een grabbelton van
activiteiten en
onderwijsvormen.**

ontwikkeling, gezond gedrag, conflictantering, emotionele intelligentie, pedagogische opdracht, zelfsturing en participatie. Daarmee lijkt het concept burgerschapsvorming door de angst voor Artikel 23 te zijn gegijzeld: overgebleven is een grabbelton van activiteiten en onderwijsvormen. Wie via het onderwijs de democratie recht wil doen, en anderzijds de vrijheid van onderwijs wil respecteren, heeft mijns inziens het begrip *burgerschapsvorming* helemaal niet nodig. De minimumeis bestaat daaruit dat leerlingen ook via het onderwijs de kennis, attitudes en vaardigheden worden bijgebracht die noodzakelijk zijn voor het leven in en onderhouden van een democratische rechtsstaat. Dat is een harde eis die aan alle scholen in Nederland, openbaar en bijzonder, moet worden gesteld.

Democratie-educatie

Kennis kan op school via literatuur en media worden aangereikt en vaardigheden kunnen worden ontwikkeld door de school in te richten als een proeftuin waar democratie kan worden geoefend. De wil om een democratisch persoon te zijn kan niet zo maar worden geïnstalleerd. Dat is een persoon die zich bij het lot van zijn medeburgers betrokken voelt, die er oog voor heeft dat andermans rechten niet met voeten worden getreden, die het belangrijk vindt dat de

Aanbevelingen van professor De Winter ten aanzien van het onderwijs

1. De vrijheid van onderwijs die in de Grondwet is verankerd bestaat bij de gratie van de democratische rechtsstaat. Daarom is het gerechtvaardigd te verlangen dat alle instellingen voor primair en voortgezet onderwijs, bijzonder en openbaar, de grondbeginselen van de democratie onderwijzen en voorleven. Dit minimumvereiste in het licht van democratische reproductie is dermate essentieel voor het algemeen belang, dat scholen die daar bij herhaling niet aan blijken te voldoen, onder curatele moeten worden gesteld.
2. Bij democratie-onderwijs gaat het om de overdracht van kennis, vaardigheden en attitudes volgens een longitudinaal opgezet leerplan. Deze aspecten dienen in het curriculum te zijn opgenomen, maar behoren ook in de ethiek en omgangsvormen van de school zichtbaar te zijn. Juist omdat leerlingen in achterstandsituaties vaak sociale competenties voor actieve participatie tekort blijken te komen, moeten voor hen - om democratische tweedeling te voorkomen - speciale programma's worden ontwikkeld. Het verdient sterk de voorkeur om hiermee al in het basisonderwijs te beginnen.

regering eerlijk is tegenover de bevolking, en de mensen in hun waarde laat. De vraag is hoe men een dergelijk persoon wordt.

Wanneer democratie-opvoeding als politieke vorming wordt gezien, zoals sommige auteurs doen, dan ligt het voor de hand om deze binnen het voortgezet onderwijs te plaatsen. Immers, om politiek te kunnen begrijpen moeten leerlingen over allerlei historische, sociale en economische kennis beschikken. In deze optiek zou het onderwijs aan jonge kinderen vooral op morele ontwikkeling moeten zijn gericht. Wanneer democratie breder, als een manier van leven, wordt opgevat dan zou juist al heel jong met democratie-opvoeding begonnen moeten worden. Alom wordt op het belang van schoolorganisatie en schoolethos gewezen. Het centrale en meest werkzame bestanddeel van democratie-

opvoeding is om binnen de schoolgemeenschap voor te doen en *voor te leven* hoe democratie werkt.

In een plurale samenleving moeten leerlingen leren ontdekken dat mensen van verschillende pluimage toch heel goed samen problemen op kunnen lossen.

Een van de belangrijkste en moeilijkste zaken die kinderen over democratie moeten leren is hoe je eerlijk en rechtvaardig met diversiteit en conflicten omgaat. Daar ligt immers de rationale van de democratie. In een plurale samenleving moeten leerlingen via een democratische opvoeding leren ontdekken dat mensen van verschillende pluimage toch heel goed samen problemen op kunnen lossen. Een van de primaire lessen is dat je het eens kunt worden over het feit dat je het oneens bent.

De opgedane kennis en vaardigheden kunnen binnen de school heel goed worden geoefend en toegepast. Via actieve participatie van leerlingen bij het maken van regels op school, het verbeteren van leef- en leerklimaat en het tegengaan van pesten worden kinderen gestimuleerd om zelf verantwoordelijkheid te nemen, leren ze na te denken over de gevolgen van hun beslissingen en ontdekken ze wat democratische rechten en plichten in de praktijk betekenen. Bovendien leren ze door zulke samenwerking en betrokkenheid in te zien dat mensen weliswaar andere

belangen, meningen of achtergronden kunnen hebben, maar dat veel menselijke behoeften zich van al die verschillen niets aantrekken. Leren samenwerken op school is een uitermate belangrijke les in medemenselijkheid.

Ongelijke kansen

Uiteraard kunnen lessen in democratie bestaande sociale tegenstellingen niet wegpoetsen. Onderzoek toont verschillen in het leren van competenties rond burgerschap aan. Terwijl leerlingen op lagere schooltypen vooral wordt geleerd om zich aan te passen en te gehoorzamen, om zich in de samenleving staande te kunnen houden, worden leerlingen uit de hogere regionen van het onderwijs juist in medezeggenschap en kritisch burgerschap getraind.

Zelf heb ik op vmbo-scholen vaak te horen gekregen dat participatie en democratische competenties voor deze leerlingen te hoog zijn gegrepen. Ze blijken vaak autoritair gedrag bij docenten uit te lokken omdat ze minder goed dan de gemiddelde vwo'er hebben geleerd om zelf sturing te geven aan hun gedrag in een *vrije* omgeving zonder duidelijke grenzen.

Als dat klopt is maar één conclusie mogelijk: dan moeten in het basisonderwijs extra inspanningen worden geleverd om dit democratietekort op te vangen.

De methodieken voor democratie-onderwijs hoeven niet opnieuw te worden uitgevonden. Het overdragen van benodigde kennis, houdingen en vaardigheden werkt het best door de klassen en scholen als democratische leeromgevingen in te richten. Amerikaanse basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs, waar

dat idee wordt toegepast, bewijzen dat de gebruikelijke angst voor wanorde, anarchie of bendeterreur ongegrond is. ■

Noten [LM]

1. De inhoud van dit essay is een voorstudie voor een rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) en is te vinden op de internetpagina www.wrr.nl. Het rapport van de WRR zal in het voorjaar van 2005 verschijnen.
2. Franken, P., e.a., *Aan de slag met actief burgerschap, Handreiking voor scholen PO en VO*, KPC Groep, 's Hertogenbosch 2003.

Geeft Maatschappijleer vmbo'ers een volledig beeld van zichzelf?

Het individu is zoek

COEN GELINCK

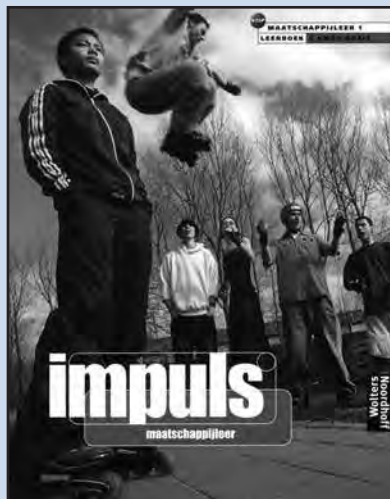
Welk beeld creëren de auteurs van vmbo-maatschappijleermethoden van jongeren? Laten ze de leerlingen een volledig beeld van het fenomeen *jongeren* zien of is er sprake van enige selectiviteit? De beantwoording van deze vragen vereist natuurlijk een uitgebreid sociaal-wetenschappelijk onderzoek, of ondervraging van de leerlingen zelf. Dit artikel volstaat echter met een korte **verkenning**.

In vmbo-methoden komen jongeren met enige regelmaat zelf in beeld. De ene methode draait om klas 3c en de andere methode heeft zelfs een heel hoofdstuk over jongeren.

Kenmerkend voor methoden in het algemeen is natuurlijk dat de inhoud van het vak aan de orde komt. De wijze waarop dat gebeurt leidt ook tot een bepaalde kijk op jongeren. Wat met betrekking tot jongeren in maatschappijleerboeken het meest opvalt, is dat zij altijd lid zijn van een groep en hierdoor worden beïnvloed.

In mijn (havo/vwo-)klassen levert dat groepsgevoel van de lesboeken-auteurs en van mij als docent altijd enige wreveld op. Mijn leerlingen voelen zich individuen die eigen keuzen

maken. Zo willen ze ook worden behandeld. Als reactie op deze wreveld benadruk ik dan altijd de sociologische kant van het verhaal: je bent wie je bent als gevolg van allerlei invloeden van buitenaf. Diezelfde boodschap komt ook in de meeste methoden naar voren: jongeren zijn lid van een groep, ze worden door deze groep gesocialiseerd en worden natuurlijk ook door hun ouders, de school en de media beïnvloed. Jongeren maken deel uit van een jeugdcultuur, dat doen ze om ergens bij te horen en om zich tegen hun ouders af te zetten. Natuurlijk hebben ze ook aangeboren eigenschappen. Minder duidelijk blijkt vaak dat jongeren ook eigen keuzen



De nieuwe leerling

kunnen maken. Vragen als: 'Hoe ontstaat een individu?' en 'Hoe komt het dat leerling X kiest voor subcultuur Y?', worden in de methoden onderbelicht.

Individuatie

'Individuatie is het proces van het toenemende zelfbewustzijn van individuen. Het betekent dat men zich meer bewust wordt van waarden en normen en ze niet langer als vanzelfsprekend aanvaardt. Het individuatieproces behelst dus een toenemende eigen keuzevrijheid.'

Mijn stelling is dat dit proces van individuatie in de maatschappijleermethoden niet voldoende in beeld komt. Dit artikel is specifiek gericht op vmbo-methoden, maar ik denk niet dat dit voor de methoden voor andere schooltypen anders ligt.

In de methode *Team* staat klas 3c centraal: 'Klas 3c is volgens hun mentor, meneer Westerhout, een echt team. "Hoewel het allemaal unieke persoontjes zijn, kunnen we het in het algemeen goed met elkaar vinden". De auteurs van *Team* erkennen dus wel dat de leerlingen van 3c unieke personen zijn, maar leggen niet uit hoe het komt dat deze leerlingen zich tot unieke personen ontwikkelen. Op zijn best geven methodeschrijvers een half antwoord op deze vraag door op de rol van groepen en subculturen in te gaan.

Zo laat *Team* Chantal opdraven:

'Chantal is een echter hiphopper.

Uiterlijk is voor haar heel erg belangrijk. Zonder de juiste kleren gaat ze de deur niet uit.' Daarna slaan de auteurs een brug naar de leefwereld van de leerlingen: 'Ben je net als Chantal een hiphopper? Ben je een skater, alto of punker? Veel jongeren voelen zich tot een bepaalde leefstijl aangetrok-

ken. Ze willen zich op de een of andere manier van hun ouders onderscheiden.'

Eigen keuze

De invloed van socialiserende instituties komt in alle methoden aan de orde omdat dit tot de *core business* van Maatschappijleer behoort. De methode *Thema's* is er duidelijk over: 'je persoonlijkheid komt tot stand door aangeboren eigenschappen en de invloed van allerlei personen en instanties met wie je in contact komt.' Hoe die persoonlijkheid tot stand komt is echter niet zo gemakkelijk uit te leggen. Waarom persoon A voor de *alto's* en persoon B voor de *skaters* kiest komt nergens echt naar voren. Het individuatieproces blijft voor de gebruiker van de methode dus een *black box*.

In *Blikopener* staat wel een paar regels over eigen keuzen maken: 'Iedereen wil ergens bijhoren, maar niet iedereen maakt dezelfde keuzen. Het maakt natuurlijk wel uit wat je vrienden en vriendinnen doen, maar uiteindelijk bepaal jij zelf wat er met jou gebeurt. Of je nu een punker, een kakker of heel iets anders bent, jij blijft verantwoordelijk voor je eigen gedrag en dus ook voor het omgaan met anderen. En ... je kunt op iedere moment beslissen je leven anders in te richten, of niet soms?'

Groepsdwang

Hier zoomen de auteurs van *Blikopener* in op het individuatieproces. Ze stellen dat iemand op ieder moment eigen keuzen kan maken, maar gezien het laatste vraagteken zijn ze daar ook weer niet helemaal zeker van. Dat is ook logisch, want even verderop zeggen ze zelf: 'Als een groep erg hecht is, kan de groeps-

dwang behoorlijk sterk worden'.

In de methode *Impuls* komt die groepsdwang ook aan de orde: 'Bij een groep horen. Dat willen volwassenen. Maar vooral pubers willen bij een groep horen. Pubers zijn jongeren in de leeftijd van 12 tot 15 jaar. Ze willen samen grenzen verleggen en serieus worden genomen.

Vrienden geven bescherming. In de groep doen jongeren elkaar na. Ze imiteren, met kleding en mobiele telefoons bijvoorbeeld.'

Het is dan ook duidelijk dat jongeren zich met een groep identificeren en de andere leden van een groep imiteren. Hoe het komt dat een jongere voor een bepaalde groep kiest wordt echter niet besproken. Een extra paragraaf in de vmbo-methoden zou dus geen kwaad kunnen. Misschien zouden de methodemakers hiervoor eens kunnen aankloppen bij psychologen die onderzoek naar deze kwestie hebben verricht.

Natuurlijk worden jongeren en volwassenen door aangeboren eigenschappen en door de invloed van socialiserende instituties gevormd. Maar hoe daaruit een persoonlijkheid wordt gevormd blijft in de meeste methoden onduidelijk. Enig licht in deze duisternis zou mijn inziens aan meer zelfinzicht bij leerlingen kunnen bijdragen. Een ander effect zou kunnen zijn dat de leerling wordt erkend als een individu, dat eigen keuzen kan maken. Mijn leerlingen zouden dat voor het vak Maatschappijleer in elk geval een duidelijke stap vooruit vinden. ■

Noot

1. Jansweijer, R.M.A., *Private leefvormen, publieke gevolgen: naar een overheidsbeleid met betrekking tot individualisering*, WRR, Den Haag 1987, p.10.

De mbo-leerling van nu

HAROLD DROST

Twee oude rotten uit het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) met bijna veertig jaar ervaring geven hun mening over de leerling van toen en nu. Beiden komen tot de conclusie dat er niet veel verschil is tussen hetgeen jongeren van nu en jongeren van toen bezighoudt. Wel staat de school in hun top-vijflijst tegenwoordig pas op vierde of vijfde plaats. Een [vergelijking](#).

Nelleke begon als onderwijzeres op een basisschool. Na vier jaar stapte ze over naar een huishoudschool, waar ze INAS-leerlingen begeleidde. Ze studeerde ook Pedagogiek, waarna ze als docente Pedagogiek en Psychologie op een mdgo (mbo voor dienstverlenende en gezondheidszorgberoepen) terechtkwam. Na vele fusies te hebben meegemaakt werkt zij nu op een regionaal opleidingscentrum (roc) op de afdeling Welzijn (opleidingen Sociaal Pedagogisch Werk). Het onderwijs is hier ingrijpend veranderd. In het projectonderwijs dat hier wordt gepraktiseerd is vakkenintegratie ver doorgevoerd. Nelleke is coördinator van de beroepspraktijkvorming, vroeger *stage* geheten. In een gebied dat zich van

Best, 's-Hertogenbosch tot in de Bommelerwaard uitstrekt, *matchte* ze dit jaar 160 leerlingen met scholen die stageplaatsen ter beschikking stellen.

Gerard begon als vormingsleider voor werkende jongeren op een levensschool in Drenthe. In het vormingswerk sprak men toen van maatschappelijke begeleiding: het begeleiden van jongeren, die vaak productiewerk in fabrieken deden, en het geven van lessen Maatschappijleer. In 1984 ging Gerard mee in de fusie met een streekschool, waar hij jarenlang Persoonlijke en Maatschappelijke Vorming gaf aan de administratieopleiding van het kort middelbaar beroepsonderwijs (kmbo). Tegenwoordig geeft hij

Mening van leerlingen

Van de afdeling Administratie van een roc deden 45 leerlingen mee aan een korte enquête:

- Stel een top-vijf samen van dingen die je in het leven belangrijk vindt.
- Hoe ervaar je het zelfstandig leren leren?
- Denk je dat er verschil is in het onderwijs van toen en nu?

De gemiddelde top-vijf ziet er, uitgaande van de plaatsen 1 en 2 in de enquête, als volgt uit:

1. Familie en ouders (82 procent)
2. Gezondheid (40 procent)
3. School (29 procent)
4. Vrienden (21 procent)
5. Vriend/vriendin/verkering (20 procent)

Opvallend is dat in de top-vijf van deze jongeren 'werk' en 'geld' niet voorkomen (lees: minder dan 20 procent).

Van deze leerlingen is 65 procent goed te spreken over het zelfstandig leren. Maar ze noemen wel voorwaarden: meer begeleiding en uitleg bij instructie en opdrachten.

Over verschillen tussen vroeger en nu weten leerlingen weinig. Ze hebben wat van hun ouders gehoord en zeggen: 'Er was meer discipline vroeger, meer respect voor de leraren, het was minder zelfstandig. Nu is het vrijer, je kunt meer met docenten praten en zelf invloed uitoefenen'. De meesten beschouwen dat als positief, niettemin zegt 35 procent structuur in hun onderwijssituatie te missen.

Maatschappelijke en Culturele Vorming (MCV) op de afdeling Administratie van een roc. Al die tijd is hij bij de leerlingbegeleiding betrokken geweest. Sinds 1990 is Gerard ook vertrouwenspersoon en organiseert hij in het kader van het project *School zonder racisme*.

Vroeger

Gerard tovert een sfeerbeeld van werkende jongeren uit 1970 voor ogen: jongeren, vaak pas 14 jaar, die niet in staat waren om het lager beroepsonderwijs (lbo) af te maken. De oorzaken daarvan lagen in het milieu, in afwijkend gedrag en in hun praktische instelling. Met grote regelmaat werden ze van school gestuurd.

Tegenwoordig zou men van risicojongeren spreken. Omdat men vond dat deze werkende jongeren te weinig bagage hadden om als volwaardig burger in de maatschappij te kunnen functioneren, moesten zij verder worden *gevormd*.

'Ik zorgde er in mijn lessen voor steeds dicht bij hun belevingswereld te blijven. We gingen op excursie naar bedrijven, waar zij zouden kunnen werken, en soms naar musea en instellingen. Ik nodigde veel ervaringsdeskundigen op school uit: de huisarts om over gezondheid te praten, medewerkers van het COC om homoseksualiteit aan de orde te stellen, een wethouder om meer begrip voor de gemeentepolitiek te kweken, een politiecommandant om mee over criminaliteit, vandalisme en verkeersveiligheid (zoals over opgevoerde brommers) te discussiëren. We gingen op kamp en op zaterdag kwamen ze soms bij mij thuis popmuziek luisteren. Ze waren wat passiever en afhankelijker van school en ouders dan jongeren van nu, maar

hadden meer voor school over. Als er wat voor school moest gebeuren dan zetten zij zich daar ook voor in.

Jongeren deden veel meer samen en hielden ook meer rekening met elkaar', aldus Gerard.

Nelleke: 'In die tijd waren de gezinnen hier nog vrij groot. Dat betekende dat er een vaste dagindeling was en dat iedereen een vast rolpatroon had. Om vijf of zes uur stond het eten op tafel. Dan was vader thuis van het werk. Was een kind niet op tijd, dan kon hij de hond in de pot vinden. Kinderen voedden elkaar op en iedereen had rekening met de ander te houden. Met duidelijke, vaste waarden en normen leek de samenleving er een stuk eenvoudiger uit te zien. De school was het kennisinstituut bij uitstek. Het was ook gemakkelijker een beroep te kiezen, want er viel minder te kiezen en de beroepen of beroepssectoren waren minder diffuus. Beroepsopleidingen waren veel minder algemeen dan tegenwoordig het geval is. De keuze voor een beroep bood perspectief voor de toekomst en een jongere kon daar al een deel van zijn identiteit aan ontlennen. Het kwam nogal eens voor dat een kind het beroep van vader, moeder of een ander familielid koos. Tot circa twintig jaar geleden kwam een leerling ook niet zomaar op een opleiding. Zowel het kmbo als het mdgo kende een toelatingsprocedure. Een uitgebreid intakegesprek waarin de leerling stevig over zijn motivatie aan de tand werd gevoeld maakte daarvan deel uit. In de dienstverlenende en gezondheidszorgberoepen was minimaal mavo met twee vakken op c-niveau vereist. In het huidige roc kan in beginsel niemand meer worden afgewezen.'

De leerling van vandaag

Beide docenten wijzen er voortdurend op dat de samenleving door gigantisch toegenomen informatiestromen en prikkels veel ingewikkelder is geworden. Beroepsopleidingen zijn nu veel algemener en beroepen zijn veel diffuser geworden. Het maken van keuzen is voor jongeren van nu vele malen moeilijker geworden dan voor jongeren van veertig jaar geleden. Geld in handen hebben is voor de jongeren van nu erg belangrijk. Vrijwel alle mbo-leerlingen hebben een bijbaantje. Volgens een onderzoek van het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud) geven zij gemiddeld 250 euro per maand uit. Meisjes geven hun geld uit aan kleding, schoenen en cosmetica. Jongens kopen snacks, frisdrank en alcohol. Zowel meisjes als jongens spenderen ook veel geld aan uitgaan.

Volgens Gerard zijn 'leerlingen zelfstandiger, mondiger en actiever geworden. Niet actiever voor school trouwens, want school is maar een onderdeel van hun *overvolle* leven. Sport, verkering, bijbaantjes en uitgaan vullen hun agenda. Ik vind ze constructiever, creatiever in het bedenken van alternatieven en het oplossen van problemen. De leerlingen van nu zijn minder gezagsgetrouw en hebben minder ontzag voor docenten en directies. Ze zijn minder bij elkaar betrokken'.

Nelleke stelt: 'De school heeft geen prioriteit en wordt soms als last ervaren. Er is voor hun gevoel buiten school zoveel te doen en te beleven. Leerlingen die opleidingen in de sociaal-pedagogische sector volgen hechten groot belang aan sociale contacten, die voornamelijk buiten

de school worden gelegd en onderhouden. Opmerkelijk is dat ouders hun zonen en dochters zelf verantwoordelijk houden voor de opleiding die ze volgen: je verdient zelf, dan betaal je zelf ook maar (een deel van) je opleiding!'

Een goede ontwikkeling is de mondigheid van de jongeren', zo vervolgt Nelleke. 'Nadeel van de huidige ik-cultuur vind ik dat men veel minder op de ander is gericht. Ik vraag een leerling van wie ik vorig jaar een zus in de klas heb gehad wel eens hoe het met haar zus gaat. Vaak krijg ik dan als antwoord: 'Geen idee'. 'Het lijkt soms alsof leerlingen veel meer aandacht nodig hebben.

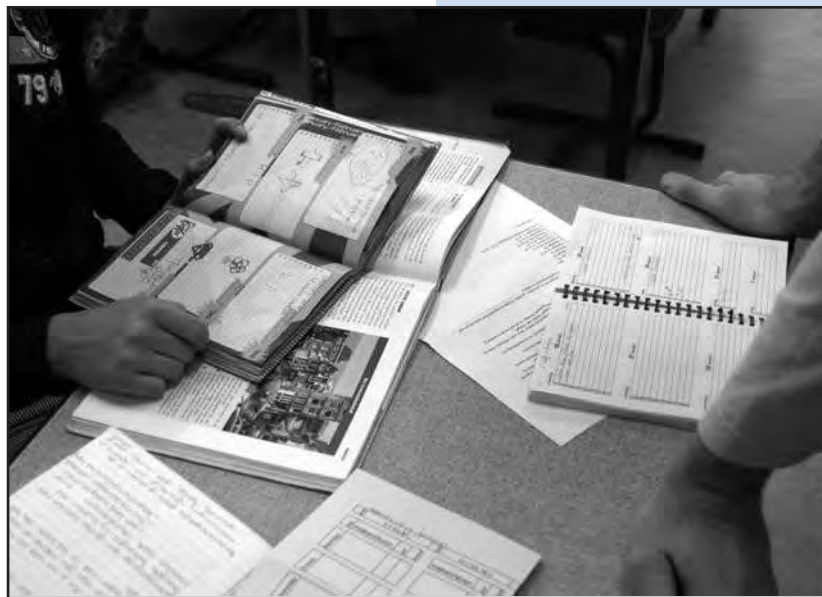


Foto: Roeland Koning

Misschien heb ik die indruk omdat van de leerlingen die in deze sector een opleiding gaat volgen, meer dan 50 procent met fysieke en/of psychische problemen kampt. Die problemen zijn vaak deel van hun motivatie om in deze beroepssector te willen werken. Zij willen het beter doen, zorgen dat anderen niet gebeurt wat hen is overkomen. Pesten is hiervan een voorbeeld.

Iets dat ik merkwaardig blijf vinden is dat de school en de rest van de wereld voor leerlingen nog steeds gescheiden zaken zijn. Heel zelfstandig regelen leerlingen hun vakantie naar Italië, maar als ze voor hun stage een uurtje moeten reizen is dat een probleem', aldus Nelleke.

Onderwijsvernieuwing

Het streven naar zelfstandig en onder eigen verantwoordelijkheid leren is in de roc's al meer dan tien jaar geleden ingezet. Nog steeds gaat dat met problemen gepaard. Toch vindt Nelleke dat leerlingen van nu meer nadenken over hetgeen zij leren: 'In de welzijnsector is goed communiceren en sociaal vaardig handelen noodzakelijk. Leerlingen moeten ontdekken hoe ze overkomen en wat bepaalde gedragingen en handelingen tot gevolg kunnen hebben bij de mensen waarmee zij werken. Het hele programma voorziet in de reflectie van leerlingen op hun eigen handelen'.

Een ontwikkeling die volgens Gerard te ver gaat is dat Maatschappelijke en Culturele Vorming tegenwoordig per computer gaat. Hij vraagt zich af of leerlingen zo niet een verlengstuk van de *personal computer* worden: 'Ik ben bang dat MCV via de computer ertoe zal leiden dat het weer vooral om reproduceerbare feiten gaat. Het heeft iets onwerkelijks. Kernwaarden moet de docent in rechtstreeks contact met jongeren overdragen. Daarbij moeten gevoel en verstand worden geactiveerd. Discussie en meningsvorming over actualiteiten, het samen nadenken over levenskwesaties en thema's moet in groepen interactief aan de orde komen. Alleen zo leren leerlingen participerende burgers te worden'. ■

De (on)mogelijkheden van hyperactieve roc'ers

Lesgeven, maar niet langer dan vijf minuten

CHRIS MEIJNEN

Voor leerplichtige jongeren die voldoende vooropleiding en motivatie ontberen is het vaak moeilijk om de juiste leer- of werkomgeving te vinden. In dit artikel volgt een inventarisatie van de praktijk.

'Remco! Wat doe je daar nu ineens bij het raam?' vroeg ik verbaasd. Ik had me omgedraaid om iets op het bord te schrijven en Remco had van deze gelegenheid gebruik gemaakt om zich van schoolbank naar schuifraam te verplaatsen. 'Meneer, ik moest echt even door de klas lopen. Ik heb nu al vijftien minuten stilgezetten, langer kan ik echt niet!'

Niveau 2

De leerlingen van de opleiding Detailhandel, Welzijn en ICT zijn aan doenlijk. Soms halen ze het bloed onder mijn nagels vandaan, maar echt kwaad kan ik nooit op ze zijn. Het zijn bijzondere leerlingen. Het zijn jongens en meisjes die als enige vooropleiding basisonderwijs en enkele jaren voorgezet onderwijs (zon-

der diploma) hebben genoten. Ze zijn ingestroomd op niveau 2 van mijn regionaal opleidingscentrum (roc).

Eén van de klassen Detailhandel 2dh1, wordt al gekescherend 2adh1 (ADHD = *Attention Deficit Hyperactivity Disorder*) genoemd. De drukte in deze klas is onbeschrijflijk. In deze klas zit ook mijn beste Remco van 17 jaar. Remco is een adhd-er die hardnekkig zijn *Ritalin* weigert te slikken. Nu zijn de leerlingen die wel hun *Ritalin* innemen niet veel rustiger, maar zij blijven in elk geval op hun plek zitten.

Leerplicht

Remco meent oprecht wat hij zegt. Het kost hem onbeschrijflijk veel moeite om op zijn plek te blijven zit-

ten. Toch is hij verplicht nog een aantal jaren naar school te gaan, niet bepaald een ideale plek voor iemand die geen moment kan stilzitten. Een idealer plek voor Remco en zijn klasgenoten zou de beroepsbegeleidende leerweg (bb) zijn. Het is echter moeilijk om werkplekken voor dit, zeg maar, werkend leren te vinden. Stageplaatsen vinden is al een hele opgave. In het kader van hun beroepspraktijkvorming lopen Remco en zijn klasgenoten twee dagen in de week stage; twee dagen die de meesten doen oplev en eigenlijk zouden dat meer dagen moeten zijn.

Werk

Leerlingen zoals Remco zijn slim genoeg om aan te voelen dat er niet veel werkgevers zijn die op hen zitten te wachten en dat het beeld dat veel bedrijven van hen hebben niet erg positief is. Met hun lage kennis- en vaardigheidsniveau en hun slechte beheersing van het Nederlands komen ze niet voor veel beroepen in aanmerking. Het feit dat ze specifieke begeleiding nodig hebben maakt potentiële werkgevers afwachtend, zelfs als het alleen nog maar om een stageplek gaat. Als ze dan toch een stagiaire willen aan nemen kiezen ze dus liever voor iemand van niveau 3/4. Reken maar dat deze leerlingen dat beseffen.

Vijf minuten frontaal

Gelukkig is er voor de meeste leerlingen uit Remco's klas dit jaar wel een stageplaats gevonden. De gang naar school blijft echter vervelend. Het beste is ze aan het werk te zetten. Frontaal lesgeven mag absoluut niet

langer dan vijf minuten duren. Duurt het wel langer, dan hangt binnen de kortste keren Remco bij het raam, schreeuwt Marloes naar een vriendin in de gang, zegt Patrick dat hij dit weekend flink gaat zuipen, vraagt Fatima aan haar buurvrouw om de deodorant, valt Roberto in slaap, gaat Abdalla's mobiele telefoon 'per ongeluk' af en kan Karen het echt niet meer volgen.



Nee, na hooguit vijf minuten moeten ze iets hebben om zelf fysiek mee bezig te kunnen zijn. Het lijkt wel bezigheidstherapie, en dat is het soms ook. Alle opdrachten die ik voor hen verzijn, moeten met een bijna honderd procent kans op succes zijn uit te voeren. Alleen dan lukt ze dat ook. Maar dan zijn ze ook trots en stralen ze.

'Meneer?'

'Wat is er Remco?'

'Ik ben wel heel erg druk vandaag, vindt u ook niet?' fluistert hij, 'zal ik maar de les uit gaan?' ■

Foto: Roeland Koning

Strijd op leven en dood

JEFF PECK

Terri Schiavo stierf eind maart 2005. Aan haar dood ging een absurde politieke en juridische rondedans vooraf, begeleid door ketelmuziek van hysterische demonstranten. Ook Nederland keek toe, want pers en *Journal* besteedden wekenlang aandacht aan de zaak. Jeff Peck licht deze toe tegen het decor van Amerikaanse politieke en juridische eigenaardigheden.

Van onze correspondent.

Medische zorg is duur in de Verenigde Staten. Het systeem is een labyrint. Verscheidene particuliere verzekeraars, overheidsregelingen ten behoeve van de armen, ouderen, gehandicapten en ambtenaren hebben samen met de fictie dat hier sprake is van een vrije markt, ertoe geleid dat dit labyrint op een moeras is opgebouwd. Voeg daarbij - ter complettering van het beeld - het bij veel Amerikanen heersende misverstand dat hun leven zich, zonder lichamenlijk ongemak, tot sint-juttemis kan en behoort uit te strekken en dat dus elke aandoening door de medische sector moet worden bestreden en genezen.

Nieuwe wetgeving noodzakelijk

De huidige medische wetenschap maakt het mogelijk verwondingen en ziekten die voorheen fataal waren te overleven. Vaker dan voorheen leidt dat tot gevallen waarin het slachtoffer weliswaar overleeft, maar niet meer in staat is tot besluitvorming over de behandeling van en de zorg voor zijn persoon, in het bijzonder de beëindiging van behandeling en zorg.

De onderkenning daarvan is tevens de onderkenning van de noodzaak van wetgeving ter bescherming van de belangen van deze slachtoffers...

en waar wetgeving is, is politiek. Medische vooruitgang, het labyrintische systeem, de Amerikaanse liefhebberij om debatten in de rechtszaal uit te vechten en de onderbewuste claim van eeuwig leven zonder ongemak, waren allemaal kenmerken van een situatie die rijp was voor politiek met de rotte lucht van hypocrisie en opportunisme. Om de politieke machinerie aan te zwengelen, was het wachten op een slachtoffer, een concreet geval, herkenbaar en inleefbaar voor de natie.

Schiavo vegetatief?

Terri Schiavo, die langdurig aan eetstoornissen leed, werd in 1990 op zesentwintigjarige leeftijd door een hartaanval getroffen, met hersenletsel tot gevolg. De mentale en fysieke staat waarin ze verkeerde werd als 'permanent vegetatief' gediagnosticeerd. Tot 1998 probeerden haar familie en echtgenoot allerlei behandelingen. Ze klaagden een behandelend arts aan wegens gemaakte fouten, wonnen die zaak en ontvingen 700.000 dollar voor verzorging en behandeling van mevrouw Schiavo. In 1998 was de echtgenoot van Terri Schiavo er inmiddels van overtuigd geraakt dat verbetering van haar mentale en fysieke staat, laat staan



genezing, was uitgesloten. Hij vroeg om verwijdering van de buis die voedsel en water in haar maag transporteerde. Het ontbreken van een geschreven beschikking van mevrouw Schiavo noopte hem echter een rechtbank toestemming te vragen. Tijdens de hoorzitting werd een medisch-deskundige gehoord en werd een videoband getoond, waarop was te zien welke verzorging mevrouw Schiavo nodig had en in welke staat ze verkeerde. Ook werd haar echtgenoot gevraagd wat hij meende dat haar wens zou zijn geweest. Haar ouders waren tegen het verzoek om verwijdering van de voedingsbuis. Zij waren ervan overtuigd dat hun dochter met de juiste behandeling zou kunnen genezen. In 2001 werd de buis verwijderd, maar twee dagen later, op last van een andere door Terri's ouders ingeschakelde rechter, opnieuw ingebracht. Meneer Schiavo en de ouders van zijn vrouw trachtten hun conflicten via een vrijwillig mediatieproces bij te leggen, maar bereikten geen overeenstemming. Tot hier speelde zich alles in de lagere rechtbanken af en was er, juridisch gesproken, nog niets bijzonders gebeurd. Dat zou echter veranderen.

Terri's Law

In oktober 2002 moest een nieuw proces uitsluitel geven over de vraag of nieuwe behandelwijzen van Terri Schiavo toelaatbaar waren. Een onafhankelijke, door de rechtbank

aangewezen arts getuigde dat genezing van mevrouw Schiavo onwaarschijnlijk was. Hierop gaf de rechter toestemming om de voedingsbuis te verwijderen. Schiavo's ouders gingen in beroep, maar tevergeefs. In beginsel was daarmee de kous af. In een laatste poging herziening van het vonnis te bewerkstelligen, vroegen ze een federale rechtbank de hele zaak nog eens te bekijken. De gouverneur van Florida, Jeb Bush, vergewiste die rechtbank van zijn officiële steun voor het verzoek mevrouw Schiavo in leven te houden en de voedingsbuis terug te plaatsen. Op 10 oktober 2003 bepaalde de federale rechter dat zijn rechtbank geen jurisdictie in deze zaak had. Het vonnis bleef staan en de week daarop werd de voedingsbuis verwijderd.

Gouverneur Bush liet het hier niet bij zitten en loodste op 21 oktober 2003 met succes een noodwet door de volksvertegenwoordiging van Florida. Deze wet, die voortzetting van de kunstmatige voeding eiste, kent iedere Amerikaan onder de naam *Terri's Law*.

Terri's Law II

De tegenstanders van deze wet legde deze onmiddellijk ter toetsing aan de grondwet van Florida aan het Hooggerechtshof van Florida voor. Het vonnis kwam snel: *Terri's Law* was ongrondwettig en de voeding mocht worden gestaakt. Pogingen van degenen die Schiavo in leven wilden houden om die uitspraak door het hoogste Amerikaanse rechtscollege, het federale Hooggerechtshof, te laten toetsen, faalden: dat hof wenste de pleidooien niet aan te horen. Zes maal bracht juridisch gemanoeuvreer de zaak bij het hof. Dit ging gepaard met onsmakelijkheden als de poging

tot dagvaarding van alle partijen, Terri Schiavo inclusief. Nu bemoeide ook de regering van president George Bush zich ermee. Een federale wet die Schiavo's dood ten gevolge van het stoppen van medische zorg moest verbieden, *Terri's Law II*, werd inderhaast in elkaar geflanst en dankzij de Republikeinse meerderheid in zowel het Huis van Afgevaardigden als de Senaat vlot door het Congres geloodst. Het mocht echter niet baten: het vonnis van de rechtbank in Florida bleef ongewijzigd. De kunstmatige voeding werd gestopt en Terri Schiavo stierf eind maart 2005 ten gevolge van uitdroging.

Bush for president

De Republikeinse Partij is fel gekant tegen een te grote federale overheid en tegen meer dan minimale invloed van de federale overheid op de afzonderlijke staten. Al jaren beschuldigen Republikeinen de federale gerechtshoven ervan teveel macht uit te oefenen en zich teveel met de wetgeving van de staten te bemoeien. Maar als dat in haar kraam te pas komt blijkt diezelfde partij bereid schaamteloos de federale overheid te misbruiken. Jeb Bush heeft nationale aspiraties en wordt genoemd als kandidaat om zijn broer als president op te volgen. Zijn optreden in de kwestie-Schiavo bewees dat hij bereid is het juridische systeem van zijn eigen staat te negeren als hem dat nationale aandacht kon opleveren. Toen Jeb's wetgevende maatregelen faalden, zorgden zijn broer en de Republikeinen in het Congres snel voor een wet (*Terri's Law II*) die de uitvoering van het oorspronkelijke vonnis kon vertragen. De absurde, Republikeinse eis tot herplaatsing

van de voedingsbuis om mogelijk te maken dat Terri Schiavo zelf kon getuigen, werd gelukkig door een rechter van tafel geveegd: voor een dergelijke dagvaarding ontbrak elke basis.

Culture of life of opportunisme?

Hoe diep de *culture of life* gaat, die de tegen legalisering van abortus en euthanasie gekante Republikeinen zeggen te belijden, laat een pas ontdekt memo over deze zaak aan de Republikeinse leden van de Senaat zien. Deze notitie van de Republikeinse senator voor Florida Mel Martinez verlangde het van de andere Republikeinse senatoren 'aan boord te komen' in de zaak Schiavo. Het tegenhouden van haar levensbeëindiging bleek namelijk een groot deel van de Republikeinse kiezers sterk aan te spreken.



De Texaanse lid van het Huis van Afgevaardigden Tom Delay en leider van de Republikeinse meerderheid (en subject van meerdere onderzoeken naar overtredingen van de ethische regels voor Afgevaardigden) sprak dreigende taal aan het adres van de rechters die *Terri's Law II* aan hun laars hadden durven lappen. Als het niet zo morbide was zou men kunnen spreken van ironie bij de vaststelling dat Delay's thuisstaat Texas, ook een bolwerk van de *culture of life*, de wetgeving zo heeft aangepast dat vrijwel niets een snelle executie van ter dood veroordeelden nog in de weg kan staan. Bewijs van

onschuld alleen is niet langer voldoende.

De Republikeinse senator John Cornyn uit Texas maakte het nog bonter. In een bizar commentaar - zeker met de dreigende taal van Delay vers in het geheugen - stelde hij dat een recent geweldsincident in een rechtszaal, waarbij een rechter en een familielid van een andere rechter het leven lieten, gezien de Schiavo-zaak wellicht moest worden verklaard uit (min of meer begrijpelijke) woede tegen rechters die 'politieke besluiten nemen zonder daarover verantwoordelijkheid aan het publiek te hoeven afleggen'. Let wel, Cornyn was ooit lid van het Hooggerechtshof van Texas en is thans lid van de senaatscommissie voor Justitie die wordt gemacht de grondwet te beschermen. Als dergelijke Republikeinen het Congres blijven domineren, verdienen rechters een gevarentoeslag.

Geen winnaars

De zaak Schiavo kent geen winnaars. Het juridische systeem is geen stap dichter bij oplossingen van de kwesties rond euthanasie gekomen en daar ging en gaat het hier echt om. Een jonge vrouw is gestorven en de privacy van haar leven en sterven is schaamteloos aangetast. De publieke zaak zou zeer gediend zijn geweest bij een heldere analyse van de onderliggende ethische, juridische en politieke kwesties. In plaats daarvan heeft de Republikeinse Partij de zaak Schiavo schaamteloos gebruikt en misbruikt met geen ander doel dan het verkrijgen van meer greep op zowel de Amerikaanse politiek als op privé-aangelegenheden van Amerikanen. ■

Vertaling: Hans van der Heijde

Roep om relativerend vermogen

WILLEM RASING

De inbreng van antropologie in het vak Maatschappijleer is beperkt, zeker vergeleken bij dat van politicologie en sociologie. Dat zou anders moeten en kunnen. Mijn ervaringen als maatschappijleerdocent, examinator (vmbo, havo, vwo) en antropologisch onderzoeker vormen de achtergrond en aanleiding voor deze **beschouwing** over de mogelijkheden die antropologie voor de inhoud van Maatschappijleer en voor het beroep van maatschappijleerdocent biedt.

Voor een goed begrip van de mogelijkheden van antropologie voor Maatschappijleer is een helder beeld vereist van wat die in feite behelst. In het kader van dit artikel kan echter onmogelijk recht worden gedaan aan de verscheidenheid van geografische en thematische specialisaties, onderzoeksthema's, theoretische stromingen en methodische variaties van de moderne antropologie. Hier zal moeten worden volstaan met een beknopte en algemene schets van de antropologie en zal vooral de nadruk liggen op het kenmerkende, het

eigene, van de antropologie. De meerwaarde die de antropologie voor het vak Maatschappijleer kan hebben is juist daarin gelegen.

Antropologie en kolonialisme

De geschiedenis van de antropologie is nauw met die van het kolonialisme verbonden. De eerste antropologen waren *ethnologen* die zich bezig hielden met het *denken over vreemde* - veelal niet-westerse - volkeren, met name in de koloniën. Zij baseerden zich louter op gegevens van anderen, zoals missionarissen, zendelingen,

ontdekkingsreizigers en bestuursambtenaren. Zij trachtten de evolutionaire ontwikkeling van de mensheid in schema's onder te brengen, waarbij de eigentijdse, dat wil zeggen negentiende-eeuwse, volkeren als representatief voor eerdere fasen van de evolutie van de mens werden beschouwd. Pas met de bestending van het kolonialisme, in de loop van de twintigste eeuw, gingen antropologen door middel van langdurig en intensief *veldwerk* zelf hun gegevens verzamelen. Met deze omslag naar de *directe beschrijving* van de cultuur van *de Ander*, de *etnografie*, kwam de antropologie tot wasdom en kreeg ze haar eigenheid.

Wezen van de antropologie

De kern van het antropologisch bedrijf wordt gevormd door de methode van onderzoek, de *participerende waarneming*. De antropoloog tracht de cultuur van *de Ander* van binnenuit *en* tegelijkertijd van buitenaf te begrijpen. Door langere tijd aan het leven dat *die Ander* leidt deel te nemen, beleeft de onderzoeker de cultuur en de dragers ervan van binnenuit en tracht die zo te doorgronden. Dit zogenaamde *emic*-perspectief is in feite hermeneutisch, *Verstehend*: men tracht het leven en denken van anderen vanuit de gedeelde subjectiviteit van onderzoeker en onderzochte te begrijpen. Beiden gehoorzamen zogezegd aan de wet van de menselijke rede en dat maakt begrip van *de Ander* mogelijk. Antropologische gegevens worden door *direct contact* tussen onderzoeker en onderzochten verzameld. De aanwezigheid van de onderzoeker is dus zelf een factor (waarvan antropologen zich overigens langere tijd geen rekenschap gaven). De antropologie

is dus altijd impliciet vergelijkend, want het is een ontmoeting van *zij* en *wij*, van *de Ander* en *ik*.

Met louter inleving kan echter niet worden volstaan: dit zou te weinig opleveren. Men vereenzelvigd zich dan met die ander en daar worden we niets wijzer van. Het zou naïef zijn, zoals het overigens ook heet: *going native*. Wil inleving van waarde zijn dan voegt de antropoloog er iets aan toe, namelijk een reflectie op het denken en gedrag van *de Ander* vanuit het perspectief van de antropoloog zelf, vanuit het *perspectief van de buitenstaander*. Aan het van binnenuit bezien (*emic view*) voegt de antropoloog een afstandelijker, kijk van een buitenstaander (*etic view*) toe. Antropologisch werk heeft altijd een zekere verhouding tussen betrokkenheid (inleving, invoeling) en distantie (reflectie op de waarneming en invoeling) en wel vanuit de altijd aanwezige afstand tussen onderzoeker en onderzochte door verschil in (culturele) achtergrond en wetenschappelijk kader. Daar zit de meerwaarde. In de scholing van de antropoloog wordt geleerd dat inleving in en betrokkenheid bij *de Ander* met een zekere gedistantieerde reflectie op *die Ander* moet worden gecombineerd. Niet alleen wordt de antropoloog dit als onderzoeksmethode bijgebracht, maar het wordt een houding, *een attitude*.

Holistisch cultuurbegrip

Naast het aspect van *vergelijking* wordt de antropologische methode van *kwalitatief* (veld)onderzoek ook gekenmerkt door een *holistisch* perspectief. Langdurige en intensieve aanwezigheid in een gemeenschap maakt de onderzoeker vertrouwd met de vervlechting van alle levens-

sferen. Cultuur wordt zo als een samenhangend geheel begrepen. Dit *cultuurbegrip* van de antropoloog is van blijvende en grote waarde, en draagt sterk bij aan de eigenheid van de antropologie. Het door antropologen ontwikkelde cultuurbegrip - met oog voor de enorme verscheidenheid van uitingen die zich binnen één en dezelfde cultuur voordoen, en voor de onderlinge verbondenheid of vervlechting van allerlei levenssferen en voor hetgeen een cultuur voor de dragers ervan betekent - hebben de antropologen op andere sociale wetenschappers voor. Doordat alles in relatie tot het geheel waarvan het deel is wordt gezien, heeft de antropoloog ook een beter vermogen tot relativeren, tot het beter kunnen bepalen van de waarde van zaken of mensen.

Hoe hebben deze wezenskenmerken van de antropologie dan een meerwaarde voor het vak Maatschappijleer? Om deze vraag te beantwoorden wordt de *vakinhoud* bekeken, wordt bezien in hoeverre ze het onderwijs inhoudelijk kunnen verbeteren en wordt nader ingegaan op de *beroepspraktijk* van de docent en de *opleiding* van docenten Maatschappijleer.

Het curriculum

Een meer antropologisch-getinte kijk en attitude zal de kwaliteit en nuance van de bespreking van allerlei vraagstukken inzake de ontmoeting van mensen van verschillende culturen - het domein van de multiculturele samenleving, intercultureel onderwijs, de problematiek van integratie en inburgering, ontwikkelingssamenwerking - ten goede komen. Aan genuanceerd denken wil het zeker bij leerlingen en, vooral ten tijde van drama-

tische gebeurtenissen zoals de moord op conrector Hans van Wieren op het Haagse Terra College en de moord(aanslag) op Theo van Gogh, nogal eens ontbreken. Antropologisch geschoolde docenten zijn beter in staat om op goede en verantwoorde wijze dit soort zaken in de klas te bespreken. Het zichzelf als leerling kunnen invoelen, maar vooral ook als docent in de gevoels- en gedachtewereld van de ander, waarbij tegelijkertijd ook een meer gedistantieerde houding op dergelijke kwesties wordt ingebracht, brengt een zekere relativering aan. Ook brengt het meningsvorming over dit soort vraagstukken op een kwalitatief hoger niveau. In feite komt een dergelijke kijk en attitude de behandeling van elk thema ten goede; of het nu gaat om het invoelen in en het gedistantieerd beschouwen van politici bij politieke besluitvorming, werkgevers en werknemers bij arbeidsconflicten, mannen en vrouwen bij een botsing tussen de geslachten, misdadigers en rechters bij criminaliteit of een botsing tussen plezierjagers en leden van de Stichting Kritisch Faunabeheer. Het brengt meer nuance aan door invoeling en distantie, het graaft dieper in het waarden-en-normenaspect van intermenselijk gedrag, het maakt een beter begrip van (tegengestelde) belangen van allerlei betrokken groepen mogelijk en daarmee stelt het ons in staat te relativeren. Zo kan men een beter begrip krijgen van zulke intercultureel geladen verschijnselen als het uithuwelijken van islamitische meisjes, de criminele gedragingen van Marokkaanse jongeren of het fenomeen van de eerwraak. Echter, niet alleen de leden van cultureel andersoortige groepen, zoals die

van islamieten of Zuid-Molukkers, kunnen beter worden begrepen, maar ook subculturen uit onze *eigen* samenleving; of het nu gaat om leden van de kraakbeweging, militante milieuactivisten, rechts-extreme jongeren, antiglobalisten of voetbalhooligans. De huidige curricula behoeven verder geen aanvulling met antropologische thema's of begrippen. De domeinen Multiculturele Samenleving en Ontwikkelingssamenwerking volstaan, evenals ingeburgerde begrippen als *ethnocentrisme*, *cultuurrelativisme* of *universalisme*.

Het docentschap

Een antropologische attitude biedt ook in de praktijk van het docentschap voordelen (ik besef dat het onderscheiden van vakinhoud en docenten die dat verzorgen moeilijk is). Denk bijvoorbeeld aan het fenomeen *zwarte scholen*. In de *Volkskrant* van 24 december 2004 deed Gerard van Miltenburg, tot kort daarvoor algemeen directeur van het Terra College, zijn beklag over het gebrek aan kennis en inlevingsvermogen van docenten op dergelijke scholen. Onder de krantenkop 'Op zwarte scholen heerst de onkunde' uitte hij zijn ontevredenheid hierover:

'(H)et gros van de docenten op zwarte scholen voor voortgezet onderwijs is niet geschikt voor zijn taak. Zij zijn niet in staat een fundamentele relatie met hun leerlingen aan te gaan. Het gevolg is dat leerlingen zich afzetten en zonder diploma de school verlaten (...) Het is verborgen te lezen in inspectieverslagen (...) de

onderwijsinspectie is het met me eens (...)'.

Van Miltenburg verwijt het onderwijs dat het nooit adequaat op een compleet ander klantenbestand heeft gereageerd: 'Wij gaan niet met respect om met het allochtone kind dat een andere achtergrond heeft, een andere cultuur, een andere religie en ouders die geen Nederlands spreken. Een docent moet uitstralen dat een leerling welkom is', en: 'Docenten moeten vaardigheden worden bijgebracht opdat ze zich in andere culturen kunnen inleven'. U begrijpt dat Van Miltenburg roept om meer antropologische kennis en inzichten. Het voordeel hiervan blijft niet beperkt tot een beter begrip en dus omgang met allochtone leerlingen, het maakt ook een beter begrip van de autochtone



Foto: Roeland Koning

leerlingen (waarvan de achterliggende problemen vaak in ernst weinig voor die van hun allochtone klasgenoten onder doen) mogelijk. Daar is het hele onderwijs dus bij gebaat. Ook de methodologische expertise van antropologisch geschoolde docenten biedt hun voordelen die anderen niet hebben, met name op het

vlak van coachen en begeleiden van leerlingen bij het doen van kleinschalig onderzoek, praktische opdrachten, sectorwerkstukken of profielwerkstukken. Leerlingen lopen vaak stuk op het probleem hoe een onderzoeksvraag te operationaliseren is, met andere woorden, hoe de hoofdvraag in onderzoeksactiviteiten kan worden omgezet: 'Wat wil ik eigenlijk precies onderzoeken/weten?'; 'Hoe ga ik dit meten/onderzoeken?'; 'Waar vind ik de gegevens?'; 'Hoe kan ik deze gegevens op hun merites beoordelen?'; 'Hoe stel ik de goede vragen?'; enzovoorts. Voor de geschoolde antropoloog is de eigen opleiding, achtergrond en expertise hierbij van grote waarde vanwege de kwalitatieve gerichtheid van veel soortgelijk onderzoek. Mijn eigen ervaring komt me hierbij in elk geval vaak goed van pas.

De lerarenopleiding

Met het aandeel van antropologie in de lerarenopleiding Maatschappijleer is het maar droevig gesteld. Hoewel de studie Antropologie toegang geeft tot de opleiding tot docent Maatschap-

pijleer, hebben de huidige opleidingen maar weinig antropologie in hun scholingsaanbod. Onlangs vermeldde de visitatiecommissie van het Ministerie van Onderwijs in haar rapportage dat er meer antropologisch gerichte scholing nodig is om Intercultureel Onderwijs goed handen en voeten te geven. Overigens is inter-

cultureel onderwijs in feite iets dat in alle vakken aan bod zou moeten komen - zoals wettelijk voorgeschreven - maar Maatschappijleer neemt hierbij natuurlijk een bijzondere positie in. Zo dienen, volgens deze eisen, mensen op de hoogte te zijn van herkomst en cultuur van de vier belangrijkste groepen allochtonen in ons land. Dit roept om meer aandacht voor de inhoud en methode van de antropologie in de opleiding tot maatschappijleerdocent. Hoe dat moet worden vormgegeven is een zaak van de opleiders.

Ik bepleit hier alleen een aanzienlijke uitbreiding van het aandeel van de antropologie in de opleiding van docenten Maatschappijleer. De bestaande lerarenopleidingen en de gevestigde antropologische academies zullen daartoe intensiever moeten samenwerken dan tot nu toe het geval is geweest. Dat daarbij een docentenopleiding niet gelijk staat aan een volwaardige antropologische scholing waarbij studenten veldwerkervaring opdoen is natuurlijk duidelijk. Het vertrouwd raken met een antropologische kijk en attitude zal de kijk op en inzicht in de cultuur - en het daarbij horende gedrag - van *de Ander* echter verbeteren en tot een groter vermogen tot relativering leiden. Dat brengt de bespreking van thema's als integratie, de multiculturele samenleving, vrije meningsuiting en haar gespannen relatie met de (radicale) islam, cultuurgerelateerde criminaliteit (zoals eerwraak, uithuwelijken, criminele Marokkaanse jongeren) op een genuanceerder en hoger niveau... en daar is iedereen bij gebaat. ■

Willem Rasing is docent Maatschappijleer en oud-hoofdredacteur van Maatschappij & Politiek.



(Foto: Keen van Rossum)

B16

Als er een nieuwe Dalai Lama wordt geboren en opgespoord, dan is dat reuze interessant, antropologisch en spiritueel aantrekkelijk, want veilig ver weg. De oeroude spirituele onderstroom van de eigen westerse beschaving, de Roomse kerk,

daar doen Nederlanders heel lacherig over. De paus is een fossiel curiosum en nog gevaarlijk ook. Van elke nieuwe paus eisen we dat hij gaat vernieuwen en moderniseren. Is hij niet progressief, belooft hij geen uitverkoop van geloofsartikelen, maakt hij er geen calvinistisch tobberige doe-het-zelfkerk van, zegt hij niet: 'Sorry, ik sluit de tent, we hebben het tweeduizend jaar bij het verkeerde eind gehad', dan deugt hij niet. Maar dat de katholieke kerk er juist is voor mensen die te bescheiden zijn om de waarheid op eigen houtje bij elkaar te sprokkelen, die daar de arrogantie niet voor hebben, daar kunnen Nederlanders met hun pet niet bij. We zijn te trots om spirituele leiding te aanvaarden, maar als in een kritieke levensfase de biologische behoefte eraan doorbreekt, dan vindt die geen bedding. Dan zwemmen we onbeschermd de fuik in van de eerste de beste palingboer. Waarom dan niet je spirituele gemoed bij voorbaat te ruste leggen in de schoot van dat door tweeduizend jaar ervaring gepokt en gemazelde instituut in Rome?

Ik ben er nu al veertig jaar uit en ik geloof niet in god, maar ik weet zeker dat ik te allen tijde zonder plichtplegingen kan terugkomen, want Rome biedt geborgenheid en houdt gepaste afstand tot de waan van de dag. Als de kerk in de tussentijd gemoderniseerd, verprotestantiseerd en gedemocratiseerd is, dan heb ik er straks niks meer aan. Ik verwacht een warme huiskamer, waar één lamp een groot gezin rond de eettafel bijeenhoudt. Geen kille hypermarkt voor *relishoppers*.

Grom



Van Lenin naar Madison en flower power

HANS VAN DER HEIJDE

Michael Hardt & Antonio Negri,
**De Menigte. Oorlog en democratie
in de nieuwe wereldorde,**
(Vertaling: Guus Houtzager),
Uitgeverij De Bezige Bij,
Amsterdam 2005, 391 pagina's,
ISBN 90-234-1583-3, prijs € 24,90



Met onze eigen unieke kwaliteiten maken wij allen deel uit van een menigte die in de greep is van een systeem van uiting en vervreemding. In *De Menigte* geven de filosofen Michael Hardt en Antonio Negri hun visie op de globalisering en het verzet hiertegen.

Onder auspiciën van de hogeschool die mij een inkomen verschaft, wordt al heel lang een krantje uitgegeven, dat bericht over zaken die personeel en studenten geacht worden aan te gaan. De voormalige redacteur bewees zijn statutair vastgelegde, redactionele onafhankelijkheid door af en toe een artikel op te nemen, waarin kritiek werd geuit op, bijvoorbeeld, een besluit van het College van Bestuur of de kwaliteit van het bakvet van de kantinefrituur.

Restyling

Een paar geleden werd het blad *gerestyled* tot een oppervlakkig niemendalletje dat louter frisse vrolijkheid en jeugdig elan uitstraalt, maar in inhoudelijk opzicht een belediging voor het intellect is. Van enige journalistiek, hoe armoe-dig ook, is geen sprake meer, laat staan dat het als forum voor kritiek en discussie dient.

Deze transformatie is gevolgd op die van de hiërarchisering en pyramidisering van de bestuursmacht binnen deze hogeschool en het onderwijs in het algemeen. De huidige leerkrachten zijn weliswaar in de medezeggenschapsraad vertegenwoordigd, maar hebben in feite nauwelijks nog iets in en over hun organisatie te vertellen. Geen macht meer en, om dat zo te houden, ook geen adequaat vehikel meer om kritiek te uiten en oppositie te voeren; ziedaar de huidige situatie.

Maar wacht, we hebben allemaal toegang tot het internet! We kunnen ons eigen forum scheppen en daar roepen wat we willen, zonder door de baas op de vingers te (kunnen) worden gekeken! Daar kunnen we kritiek uiten en oppositie voeren: ons verzet heeft een spreekbuis!

Empire en De Menigte

Een paar jaar geleden verscheen *Empire*, een dik boek van een Amerikaanse hoogleraar en een Italiaanse oud-professor, die op beschuldiging van betrokkenheid bij de Rode Brigades gevangen had gezeten en nog tot 2003 huisarrest had. *Empire* was een studie naar de nieuwste fase van het kapitalisme en de gevolgen van de mondiale kapitaal- en informatiestromen die oncontro-

leerbaar zijn geworden en hun eigen orde van uitbuiting scheppen. Erg filosofisch en moeilijk, mede vanwege het uit neo-, neo-neo- en postmarxisme gebrouwe jargon.

Dat boek laten Michael Hardt en Antonio Negri nu volgen door *De Menigte. Oorlog en democratie in de nieuwe wereldorde*. Hetgeen in *Empire* als mondiale ontwikkeling allemaal erg noodzakelijk leek en niet langer vatbaar voor beheersing door wat dan ook, krijgt in *De Menigte* zijn antithese. Dezelfde technologische ontwikkeling die de voorwaarde voor de mondialisering van informatiestromen vormt, biedt ook kansen voor effectief verzet, aldus hun redenering. Deze heb ik de eerste alinea's in de vorm van een vertaling naar uw en mijn platte onderwijs-alledag weer te geven.

Horizontaal netwerk

Die redenering denken ze ook empirisch te kunnen onderbouwen. Het verzet tegen de instituties die de mondialisering van de uitbuiting zoniet regelen, dan toch tenminste symboliseren, zoals WTO-topconferenties (Seattle!), is immers ook en in toenemende mate mondiaal georganiseerd - op een ongrijpbare wijze bovendien. Niet zoals Al-Qaida of andere terreurorganisaties die met een centrale leiding en een strenge hiërarchie de bestaande wereldorde bestrijden, maar als een horizontaal netwerk, zonder hiërarchie, open en toegankelijk voor iedereen op basis van gelijkwaardigheid.

Daarin schuilt dat democratische karakter alsook de betekenis van dat begrip menigte van de titel. Dat is geen ongedifferentieerde massa en evenmin een marxistische, politiek-economische klasse. De menigte, dat zijn wij allen met onze unieke, individuele kwaliteiten, slechts gelijk in die zin dat we allen slachtoffer van een mondiaal systeem van uitbuiting en vervreemding dreigen te worden. In het verzet tegen dat systeem vinden we onze singulariteit terug, aldus Hardt en Negri, die nog wel zoveel marxist zijn dat ze menen dat die historische kans ook zal worden gegrepen.

Erudiet, maar toch

De analyse van de huidige mondiale tendensen van Hardt en Negri moge gekleurd zijn, doorwrocht is die zeker. Met groot vertoon van eruditie verbinden, duiden en illustreren ze allerlei fenomenen uit die mondiale ontwikkelingen en weten ze ook te overtuigen.

Des te teleurstellender is het slot van het boek, waarin ze betogen waarom de massa verzet zal bieden en tot menigte wordt door het *empire* tot menselijker systeem te transformeren. Uiteindelijk zal het liefde zijn - de liefde van de mens tot zijn medemens en daardoor tot de menselijke soort - die hem en haar tot dat verzet zal brengen. Met andere woorden: na meer dan 300 bladzijden diepgaande kritische analyse, bieden ze eigenlijk weinig meer aan dan een handvol *flower power*.

Die *power* is echter minder *flower* dan men van iemand die voor betrokkenheid bij de Rode Brigades is veroordeeld, zou wensen, want de voorwaarde van geweldloosheid wordt in *De Menigte* zonder meer afgewezen.



Lenin en Madison

Dat Hardt en Negri als creatieve, postmarxisten geen enkele moeite hebben met het koppelen van politieke denkers en doeners uit totaal verschillende werelden moge blijken uit hun advies Lenin met Madison te elkaar verbinden.

In *Staat en Revolutie* betoogde Lenin dat de staat zou afsterven nadat de dictatuur van het proletariaat afdoende had afgerekend met de gevaren die het socialisme aanvankelijk nog bedreigden. Gelukkig weten Hardt en Negri inmiddels ook wel beter: wie de staatsmacht eenmaal bezit, houdt daaraan vast, in naam van wie dan ook en alle democratische idealen ten spijt. Maar Lenin weggooiën, met al zijn nuttige adviezen over hoe de politieke macht te veroveren is ook zo zonde.

Madison, die van de achttiende-eeuwse, Amerikaanse *Federalist Papers*, moet de oplossing bieden met zijn *checks and balances* en het beginsel dat tegenover elke institutionele macht in de staatsorganisatie een even sterke, andere macht moet staan.

Maatschappijleer

Heb je als maatschappijleerdocent iets aan een dergelijk boek? Niet in directe zin, natuurlijk, maar Hardt en Negri stimuleren in hoge mate tot grondig nadenken over mondiale ontwikkelingen en verzet daartegen. Daar heeft iedereen iets aan en de maatschappijleerdocent in het bijzonder. Die tip over hoe je, zonder je functioneringsgesprek te bederven, effectief kritiek kunt uiten als het traditionele medium daarvoor alleen nog maar reclame mag maken, zou ik zonder dit boek niet hebben bedacht. ■

Warme melk

Een geel briefje in het postvakje betekent meestal ellende. Ben ik weer eens iets vergeten, is er iets aan me voorbij gegaan omdat ik niet de hele week werk, of zijn ze over de hele breedte ontevreden over mij.

‘Voor ‘Rookie’, van Annemiek’, lees ik. ‘Betreft: Wil je z.s.m. bij mij komen? Het gaat over het inleveren van toetsen voor KCE deze week.’

Daar heb je het al. Natuurlijk moest het er een keer van komen. Ook mijn toetsen moeten onder het kwaliteitssoog van de KCE komen. Elke vraag wordt bevraagd, elke cesuurberekening naberekend en elk antwoordmodel gemodelleerd.

Ik moet een aantal toetsen aanleveren om te laten toetsen of ze KCE-proof zijn. KCE: Kwaliteitscentrum Examinering, ter borging van de examenkwaliteit ingesteld door de Bve Raad, COLON en Paepon. Dat klinkt dreigend, erg dreigend.

Raar eigenlijk. Ik maak prima toetsen, vind ik zelf. En de toetsen van mijn collega’s zijn ook goed en altijd inclusief cesuurberekeningen en antwoordmodellen. Waarom moet hier door een KCE over onze schouder worden gekeken? Wat is hier gaande?

Tijdens de koffie breng ik het onderwerp KCE bij mijn collega’s ter sprake. Ik noteer:

‘Belachelijk, dat streven naar eenvormigheid en uit den boze als je maatwerk wilt leveren. Het wordt je zo onmogelijk gemaakt nog naar de individuele leerling te kijken.’

‘Onzin, die KCE. Zodra het competentiegericht onderwijs is ingevoerd moet dat hele systeem weer op de helling.’

Ik weet niet of ik dat allemaal begrijp, maar ik weet wel dat ik een geel briefje heb en op moet voor mijn eerste KCE-toetsing. Gelukkig weet ik nu wat ik moet zeggen als die toetsing niet geweldig uitpakt: ‘Al verouderd voordat het helemaal is ingevoerd, die KCE! Daar hoeft je je niets van aan te trekken, want al die KCE-toetsingen gaan de prullenmand in zodra we competentiegericht onderwijs invoeren. Weg met de KCE-toetsen en leve de bekwaamheden.’ Jippie!

Rookie



Vakontwikkelgroep Maatschappijleer 2

In juli 2004 kreeg de NVLM een brief van de minister van OCW waarin zij meedeelde een vakontwikkelgroep voor Maatschappijleer 2 vwo/havo in te willen stellen. In die brief kregen wij de opdracht om kandidaten voor te dragen. Wij zijn daar een aantal maanden mee bezig geweest en uiteindelijk konden wij eind maart het ministerie melden wie wij wilden voordragen. Op het moment dat ik dit schrijf (half april) is het nog niet duidelijk of de minister met het door ons voorgedragen gezelschap akkoord gaat. We hebben echter goede hoop dat onze voordracht door de minister wordt overgenomen. Wat al *wel* duidelijk is, is dat men op het ministerie zeer te spreken is over onze beoogde voorzitter van de vakontwikkelgroep, prof.dr. Paul Schnabel. Wij zijn als bestuur ook heel blij dat hij ons verzoek om die klus te gaan doen heeft gehonoreerd.

Begin 2003 heeft Paul Schnabel op de Docentendag Maatschappijleer de openingslezing verzorgd. Hij was daar indertijd heel positief over en wij hebben sinds die tijd het contact met hem onderhouden: één à twee keer per jaar sturen wij de universitaire deskundigen die op de Docentendag hebben opgetreden een speciale nieuwsbrief om hen van de ontwikkelingen van het maatschappijleeronderwijs in het vwo op de hoogte te houden... en daar plukken wij ook nu weer de vruchten van. Overigens hebben ook de overige wetenschappers die wij voor de vakontwikkelgroep hebben voorgedragen de afgelopen drie jaar lezingen gegeven op onze Docentendag Maatschappijleer.

Docentendag Maatschappijleer

Zeer waarschijnlijk verhuizen we volgend jaar met de Docentendag Maatschappijleer naar Eindhoven. Daarmee lossen we een belofte in die we al eerder aan docenten in het zuiden van het land hebben gedaan.

Lieke Meijs schreef in een verslag van het afgelopen jaar dat ze bevlogen docenten met eigen ontwikkeld materiaal op de laatste editie van de Docentendag Maatschappijleer had gemist. We willen hierbij alvast de eerste oproep doen: welke collega wil in een *workshop* inspirerend, beproefd eigen materiaal laten zien? U kun zich aanmelden bij ons secretariaat (e-mail: coen@wxs.nl).

Herziening Tweede Fase

Het Tweede Fase Adviespunt heeft in april een interessante brochure gepubliceerd over beslispunten voor een school die naar de Herziening van de Tweede Fase in 2007 toewerkt. Wij bevelen alle docenten in havo/vwo aan om deze (en andere) publicatie(s) van het Tweede Fase Adviespunt door te nemen. Aangezien scholen meer beleidsvrijheid krijgen is het van belang om goed geïnformeerd te zijn.

Veldaanvraag SLO

De NVLM heeft in april bij de SLO een veldaanvraag ingediend om te komen tot een cursus voor vmbo-docenten Maatschappijleer (in met name de basisberoepsgerichte leerweg en de kaderberoeps) in het ontwerpen van contextrijke opdrachten; dit om de afstemming tussen algemene en beroepsgerichte vakken in het vbo te verbeteren en om wellicht beter bij de leerlingen aan te sluiten. Zodra wij meer weten informeren wij u natuurlijk.

Verhuisbericht

Ten slotte nog een verzoek van ons secretariaat: gaat u verhuizen en bent u

lid van de NVLM laat het ons dan ook weten (e-mail: coen@wxs.nl)!

Arthur Pormes

NVLM-bestuur

Arthur Pormes, voorzitter
telefoon.: 0346-262888
a.pormes@broklede.nl

Coen Gelinck, secretaris
Nieuwe Prinsengracht 78 II
1018 VV Amsterdam
telefoon.: 020-6866972
coen@wxs.nl

Tom Stroobach, penningmeester
telefoon.: 0320-249481
tstroobach@hotmail.com

Erik Cardinaals
erikcardinaals@freeler.nl

Eric Jensen
eric.jensen@planet.nl

Hans van Kruijsdijk
h.vankruijsdijk@fontys.nl

Berend-Jan Mulder
b.j.mulder@efa.nl

Rob van Otterdijk
r.vanotterdijk@chello.nl

Regula Rexwinkel
rexraats@planet.nl

Hans Teunissen
hans_teunissen@hotmail.com

Marissa Witteveen
marissa@hetnet.nl

Adviserend voor de Tweede Fase
Gerard Ruijs
geruijs@planet.nl

Thérèse Carpay
t.carpay@ils.kun.nl

Girorekening NVLM: 1889654

■ Onderwijsconferentie voortgezet onderwijs



Van 14 tot en met 18 november 2005 zal in Hart van Holland te Nijkerk de Vijf van Nijgh plaatsvinden. De Vijf van Nijgh is de grootste inhoudelijk opgezette manifestatie (workshops, masterclasses en presentaties) in Nederland voor docenten en schoolleiders binnen het voortgezet onderwijs. Elke dag heeft een eigen thema, waarbinnen interessante, informatieve, onderhoudende en spectaculaire onderwerpen worden behandeld: do's en don'ts van reorganisaties en veranderingstrajecten; exacte wetenschappen vanuit de optiek van de vier natuurkundige elementen Aarde, Water, Vuur en Lucht; betekenis en invloed van de media op het onderwijs; inbedding van ondernemerschap in het onderwijs; integratie van film, theater en muziek in het hedendaagse moderne vreemde taal- en cultuuronderwijs. Voor meer informatie: Uitgeverij NijghVersluis, www.onderwijsvernieuwingen.nl.

■ Onderwijsverslag



De resultaten van de Nederlandse leerlingen mogen er beslist zijn. Scholen pakken nieuwe uitdagingen en verbeteringen goed op. Desondanks ziet de Onderwijsinspectie dat het onderwijs op een aantal punten tekort schiet. Eén op de tien leerlingen profiteert volstrekt onvoldoende van het onderwijs. Daarnaast slaan niet alle scholen erin een antwoord te vin-

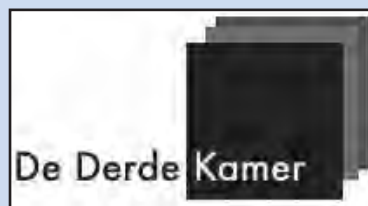
den op groeiende maatschappelijke problemen, zoals het gebrek aan veiligheid en sociale cohesie. De Inspectie van het Onderwijs signaleert deze thema's in het in april verschenen Onderwijsverslag 2003/2004. Het Onderwijsverslag is een jaarlijks verschijnend onderzoeksverslag over de staat van het Nederlandse onderwijs.

Uit diverse internationaal vergelijkende studies blijken goede prestaties van Nederlandse leerlingen bij begrijpend lezen, Engels en de exacte vakken. Gemiddeld scoren de Nederlandse leerlingen goed, maar er is ook een relatief grote groep zwakke leerlingen. Van de schoolverlaters in de leeftijd van 16 tot 19 jaar kan 7 procent nog steeds niet goed genoeg lezen om zich in onze samenleving zelfstandig te kunnen redden.

In het Onderwijsverslag 2003/2004 wordt nader ingegaan op: technisch onderwijs in Nederland, veiligheid, voortijdig schoolverlaten en schoolverzuim, sociale cohesie, voeding en beweging in het onderwijs en de leraar. Tevens komen de verschillende onderwijssectoren aan bod (primair en voortgezet onderwijs, beroeps-onderwijs en volwasseneneducatie en het hoger onderwijs).

Voor een digitale versie van het Onderwijsverslag: www.onderwijsinspectie.nl.

■ Gastlessen



Op 9 juni aanstaande zullen de Zuidelijke Derde-Kamerleden uit landen als Colombia, Indonesië, Oeganda, Burkina Faso, Bangladesh en India het land ingaan om op middelbare scholen gastlessen te geven. In groepjes van twee of drie personen zullen de Derde-Kamerleden met de leerlingen over ontwikkelingssamenwerking in gesprek gaan. De leerlingen zitten op middelbare scholen waar zij tweetalig onderwijs volgen.

Voor meer informatie: www.dederdekamer.org.

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van Het Instituut voor Publiek en Politiek. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Wolter Blankert, Harry van den Bouthuijsen, Radboud Burgsma, Harold Drost, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofdred.), Chris Meijen, Lieke Meijs, Gerard van Rossum, correspondent: Jeff Peck, New York, VS.

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Omslagfoto

Roeland Koning

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

Instituut voor Publiek en Politiek,

Prinsengracht 911-915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: uitgeverij@publiek-politiek.nl

Redactiesecretariaat

Instituut voor Publiek en Politiek

Prinsengracht 911-915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: m@p@publiek-politiek.nl

Abonnementsprijs M & P

€ 40,75 per jaar, Studenten € 35,30, scholen

en instellingen € 44,90. M & P verschijnt

acht keer per jaar. Losse nummers

€ 5,40 (exclusief verzendkosten).

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Bëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingenmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Tarieven op aanvraag verkrijgbaar bij de uitgever, telefoon 020 521 7600.

Kopij en mededelingen

Bijdragen op diskette of per e-mail naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

Het komende nummer van Maatschappij & Politiek verschijnt eind augustus. De redactie wenst u alvast een prettige vakantie.

